

MATI DOMOVINA

BOG

VESTNIK

SLOVENSКИH PROTİKOMUNISTİENIH BORCEV

XL

St. 6

1940

NOTICIERO

129903

Ustanovitelj „VESTNIKA“ duhovni svetnik KAREL ŠKULJ

VESTNIK je glasilo slovenskih protikomunističnih borcev. Izdaja ga konzorcij, katerega v sedanjem poslovnem letu sestavljajo: Edi Škulj, predsednik, Gabrenja Vojko, ing. Anton Matičič, Potočar Anton; za Zvezo slovenskih protikomunističnih borcev, Cleveland, USA: Grum France, Mauser Karl, Novak Zdravko, Pleško Stanko; za Društvo slovenskih protikomunističnih borcev v Argentini: Pregelj Bogomil, Jenko Jože, Kralj Janez, Logar France; urednik Rant Pavle.

Uredništvo in uprava: Ramón L. Falcón 4158, Capital Federal, Argentina. Naročnina: Južna Amerika 96.— pesov, odn. enakovrednost v dolarju, USA in Kanada — 2.50 dolarja letno, Anglija, Avstralija — 1 funt šterling, evropske države — 1.50 dolarja.

IZ UPRAVE:

Pri preselitvi uprave Vestnika se je morda izgubil ali zamešal kak naslov naročnika naše revije. Lepo prosimo da nam vsak nedostatek, ki bi bil v tej zvezi, oprostite, in nam ga takoj javite. Prav tako prosimo, da nam sproti sporočate vsako spremembo svojih naslovov, da Vam bomo mogli revijo v redu dostavljati.

Vse dopise, ki so v zvezi z upravo Vestnika ali denarna nakazila, je odslej pošiljati na: uprava Vestnika, Ramón Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

Vestnik je glasilo protikomunističnih borcev — v pretežni večini edina vez med nami, ki smo raztreseni po vsem svetu. Da pa bo ta vez zajela res vse, jo pomagajte širiti med svojimi soborci in prijatelji, kjerkoli se vam zato ponudi prilika. Želja nas vseh je, da bi bil Vestnik, ki je naše glasilo, vsebinsko in po opremi na višini. Za vse to se bo potrudilo uredništvo in uprava revije z vašim sodelovanjem, ki naj bo v tem, da vanj pošiljate svoje prispevke, sporočate svoje želje in končno, da mu tudi s finančne strani pomagate napredovati.

Tiska tiskarna Vilko, Estados Unidos 425, tel. 33-7213, Bs. Aires, Argentina. Editor: Edi Škulj, redactor Pablo Rant. — Registro Nacional de la Propiedad Intelectual en trámite. — „Vestnik“ es el Informativo de los ex-combatientes anticomunistas eslovenos. — „Vestnik“ is the voice of Slovenian anticommunist veterans.

POSLANICA PREDSEDNIKA NARODNEGA
ODBORA ZA SLOVENIJO VSEM BORCEM
ZA DRUGI JUNIJ —

NAŠ NARODNI ŽALNI DAN

Vsako leto, drugega junija, obhajamo svobodni Slovenci obletnico, ko so bili izdani in pobiti domobranci in drugi člani slovenske narodne vojske.

To obletnico obhajamo v molitvi za vse naše brate in sestre, ki jim je nasilje vzelo življenje tekom druge svetovne vojne, ko je bila rodna domovina pod sovražno okupacijo, in tiste, ki so padli v zvezi s komunistično revolucijo v Sloveniji.

To obletnico obhajamo v poglobljanju ljubezni do svojega rodu in slovenskega imena. Ta dan se posvetimo idealom miru, ljubezni v družbi in med narodi, zlasti pa idealom človeških svoboščin in demokratičnega reda v narodnem in državnem ter narodnem življenju.

To obletnico uporabimo, da same sebe opomnimo na narodno politične in državljanske dolžnosti in cilje. V domovini našega naroda so poteptane državljanske, verske in politične svoboščine. Dolgo in trdo bo še treba delati, da se bodo vrstile in upostavile. V šoli trpljenja našega izgnanstva in narodne muke doma izkušamo, kako dragocena je svoboda. Naši mučeniki so umrli zanjo.

1. maja 1960.

DR. MIHA KREK,
predsednik N. O. za Slovenijo

"Kdo bo koga - Mi njih ali oni nas?"

S temi besedami je motiviral pred tovarišem svoj zločin boljševik, ko je padla prva žrtev rdeče revolucije, začete pred 43 leti in še danes trajajoče. Komaj se ugasi na enem mestu, že začne požar na drugem, vedno in povsod pa zločine, storjene v imenu te revolucije, opravičuje z navedenimi besedami, ki so eno od vodilnih gesel komunističnih revolucionarjev.

Mihail Šolohov, ruski pisatelj, autor obširnega romana v štirih knjigah z naslovom Tihi Don, prestavljenega na veliko jezikov (na podlagi romana je sovjetska filmska industrija izdelala film istega imena), sam boljševik, je ta prvi boljševiški umor prikazal na strani 150. druge knjige.

V počastitev spomina neznane prve žrtve na strani protikomunističnega odpora, kateri so sledili milijoni, med njimi tudi deset in deset tisoči naših bratov, in katerim se še vedno, iz dneva v dan, pridružujejo nove vrste, prinašamo v prevodu opis tega zločina.

* * *

V Tihem Donu je prva smrtna žrtev boljševizma kozaški častnik, poveljnik kozaške stotnije, Jesaul Kalmikov, ki si prizadeva pridobiti donske kozake za generala Kornilova, vrhovnega poveljnika ruske vojske po odstopu carja Nikolaja II. v marčni revoluciji leta 1917. Kornilov se je vzdignil proti Kerenskemu, predsedniku začasne ruske vlade, ker je uvidel, da bo ta šibka vlada prej ali slej kapitulirala pred nasilnimi in vedno močnejšimi boljševiki, ki se pripravljajo, da se s silo polaste oblasti v državi.

Kozaki so znani ne samo kot odličen vojaški in borbeni element, marveč tudi po svoji zvestobi. Kornilov, sam kozaškega porekla, hoče opreti svojo oblast na njih in izda v ta namen povelje, da cele kozaške velenote, ki se borijo na raznih bojiščih, premestijo v zaledje in pripeljejo v okolico Petrograda, tedanje ruske prestolnice. Medtem ko so na fronti boljševiški agenti nagovarjali vojake, naj se ne borijo proti Nemcem in Avstrijcem in naj dezertirajo s fronte, je bila sedaj med kozake na poti s fronte vržena obratna parola: „Nazaj na fronto! Tam je sovražnik! Če se pustite odpeljati v Petrograd, boste prisiljeni boriti se proti lastnim bratom.“

Ilija Bunčuk je eden od boljševiških agitatorjev, ki imajo nalogo odvracati kozake od Kornilova. Delo med njimi mu je toliko lažje, ker je tudi on kozak. Inteligenten in sposoben se je v vojni povzpел do oficirskega čina in kot tak služil pri istem polku kot Kalmikov. Zaradi boljševiške propagande pa so mu postala tla prevročna in je dezertiral iz polka in s fronte sploh. Pojavlja se zopet med kozaki na transportu v Petrograd. S skupino že boljševiziranih kozakov preseneti zbrane oficirje, jih razoroži in postavi pod stražo, Kalmikova pa odpelje v bližnji garnizijski revolucionarni komitet, kakršni so bili vpe-

ljani v ruski vojski po narodni revoluciji. Na poti Kalmikov očita Bunčuku in boljševiški partiji izdajstvo, kar boljševika tako razjezi, da svojega nekdanjega tovariša postavi k zidu obcestnega vodnjaka in ustreli.

Priča tega zločina je Dugin, preprost in nepokvarjen kozak, ki ga je Bunčuk vzel se seboj, ko je odpeljal Kalmikova.

Pustimo sedaj pisatelja Šolohova, naj pripoveduje, kako je padla prva boljševiška žrtev!

• • •

„ — Postavi se k zidu! — je zavpil Bunčuk Kalmikovu. Dugin se je prestrašen zamajal.

— Ilija, slišiš! Kaj misliš storiti? Čakaj!...

Bunčuku se je obraz spačil od jeze in počrnel. Skočil je h Kalmikovu, ga udaril v sence, nato pa porinil k temnemu vodnjakovemu zidu.

— Kaj pa ti misliš?! Ti!... Ne boš!... Ne boš me tepel!... — je rjovel Kalmikov in se upiral.

— A, ubiti me hočeš?

Bunčuk se je pripognil, brž potegnil revolver, ki pa se je zataknil v žepni podlogi.

Kalmikov je stopil korak naprej in si začel hitro zapenjati vse gumbе na plašču.

— Streljaj, pasji sin! Streljaj! Glej, kako znajo umirati ruski oficirji... Jaz tudi pred smrt...

Svinčenka mu je udarila v usta. Za vodnjakom je hripavo odjeknilo. Še en korak je napravil Kalmikov, se prijel z levo roko za glavo in padel vznak. Nato se je malo privzdignil, izpljunil na prsa črnokrvave zobe in sladko poemokal z jezikom. V tem je Bunčuk še enkrat ustrelil. Kalmikov se je stresel, prevrnil na stran in kakor ptica, ki hoče zaspati, podvignil glavo pod rame in kratko vzdihnil.

Na prvem razpotju je Dugin dohitel Bunčuka.

— Ilija... Kaj si napravil, Ilija?... Zakaj si ga?

Bunčuk je zgrabil Dugina za ramena; mu uprl v oči svoj srepi pogled in dejal s čudno mirnim in tihim glasom:

— Ali bodo oni nas, ali pa bomo mi njih!... Sredine ni. Kri za kri. Kdo koga... si razumel? Take kot Kalmikov je treba podaviti kot gade. In tiste, ki emerijo za njimi, je treba postreliti... si razumel? Zakaj si se zasilinil? Priberi se! Trd moraš biti! Če bi Kalmikov imel oblast, bi streljal na nas s cigareto v ustih, a ti... Beži, slinavec!

Duginu se je še dolgo tresla glava, zobje so mu šklepetali in dolge noge so se nekam smešno gibale v pohabanih škornjih.

• • •

Na nas ta politični umor ne more napraviti posebnega vtisa, saj smo priče velikega števila mnogo hujših, zverinskih in sadičnih zločinov, storjenih v imenu iste ideje na tleh naše domovine: ne samo nad našimi brati, marveč tudi nad našimi sestrkami in celo nad nedolžnimi otroki.

Radivoj Rigler

ODMEVI v v HRUSCEVEGA OBISKA

Ko je tovariš Hruščev obiskal U.S.A., smo lahko gledali in poslušali njegove javne nastope na televiziji. Vse je šlo kakor po mahu: nikjer nobenih nevarnosti in tudi ne demonstrantov, ker je za te pravočasno poskrbela policija. Tovariš se je izredno dobro počutil v družbi ameriških kapitalistov, kakor svoj med svojimi. Vse drugače pa ga je sprejela ameriško delavstvo, ki se za njegov obisk ni dosti brigalo, dočim so ga njihovi voditelji takorekoč bojkotirali in si s tem nakopali jezo rdeče „tovarišije“.

Hruščevov obisk je že skoro pozabljen, toda val njegove „mirovne“ ofenzive se še ni pomiril in je pljusnil tudi preko meje, v Kanado. Kar čez noč je s pravim imenom prišla na dan Kanadska komunistična partija. V delavskih združenjih so z uradniških mest začeli čistiti komuniste. Ko je vodstvo avtomobilskih delavcev odslovilo enega svojih uradnikov zaradi izdajstva, je puhnilo na dan kot iz žerjavice. Ta uradnik je v času 5-mesečne stavke pri General Motors leta 1955—56 kot član delegacije, ki je vodila pogajanja z družbo v Torontu, imel sestanke z vodstvom KP. Poleg njega je bilo še nekaj drugih poklicanih na zgovor. Borba gotovo ne bo lahka, ker tovariši dobro vedo, da demokra-

cijo lahko izrabljajo do skrajnosti. Pri vsem tem pa je gotovo najbolj žalostno dejstvo to, da najdejo svoje podpornike med člani, ki so pred komaj desetimi leti prišli v to deželo kot žrtve komunizma.

Kakor že znano, se je po precej letih prerodila „Zveza jugoslovanskih Kanadčanov“, ki izdaja svoj list „Jedinstvo“, s slovensko prilogico „Slovenski odmevi“. Naši stonaseljenci imajo še dobro v spominu tiste nabiralce za pomoč domovini po zadnji svetovni vojni. To so bili res veliki patrioti! Nabrali so precej denarja, potem jo pa potegnili v Jugoslavijo. Njihov vodja, neki hrvaški komunist, je za svoje „zasluge“ celo postal župan mesta Reka. Med temi „nabiralci“ je bilo nekaj manj patriotičnih; ti so se držali načela, da se da z dolarji tudi tu dobro živeti, ostali so tu in umolkni. Zdaj so žulje svojih rojakov že „pognali“, zato so se spet oživeli.

Radi bi videli, če je njihovo najnovejše delovanje limanica, na katero hočejo ujeti nove jugoslovanske kaline, ali pa je to samo odmev Hruščevega obiska, h katerega so tudi beograjski tovariši pristavili svoj lonček?

Končno se je oglasil še „tovariš“ major Jones, oseba žalostnega spomina za poveljstvo jugoslovanske emigracije. Govoril je na zborovanju CCF (socialistov) v St. Catharines in govor je prenašala tudi radijska postaja CKTB. Govor je posvetil Jugoslaviji in njenim borcev za svobodo (tako on poimuje komunistično partizanstvo),

modernizaciji in ogromnemu napredku socialistične Jugoslavije, ki je iz nekdanje primitivne balkanske zaostalosti ustvarila biser napredka in naprednosti. Trdil je, da je bil po vojni že večkrat v Jugoslaviji in vse videl na lastne oči. Pri vsem naštevanju in hvali pa je major Jones svojim poslušalcem „pozabil“ povedati nekaj zelo važnega: Kako so vse to zgradili?! „Pozabil je“ omeniti stotisoče poklanjanih nasprotnikov komunizma; „pozabil je“ na suženske karavane političnih kaznjencev, ki so gradili in še grade Titov pašaluk v senci bajonetov, batin in mučenja; „pozabil je“ primerjati stare egiptovske piramide, katere še danes občuduje ves svet, z modernim balkanskim faraonom — Titom, ki je s pomočjo kapitalističnega zahoda prišel na oblast. Zahod Tita ni samo naredil to, kar je, ampak mu je kot v posmeh zgodovini iz Avstrije vrnil razorožene, sestradane in prevarane njegove nasprotnike, da jih je poklal kot živino.

Major Jones bi vse to moral vedeti, in kot socialist, ki ljubi resnico in svobodo, to tudi povedati. Kakor je sam trdil, je bil med vojno v Jugoslaviji poleg Churchillovega sina Randolpha najvažnejša oseba. Torej je bil to človek, ki je s svojimi poročili pripravil angleško vlado do odločitve, da je zavrгла generala Mihajloviča in podprla komunista Tita. Da kot zvezni oficir ni videl krivic, pobjanja, požganih vasi, t. j. dejstva, da partizanstvo ni bilo nikaka osvobodilna borba, ampak le borba proti narodu, ki je komunizem zavrnil — je nemogoče verjeti. Mož-

no je, da mu politični komisarji niso pustili videti resnice; tudi je verjetno, da so ljudje, s katerimi je prišel v stik, molčali, ker bi jih sicer povokala „matilda“, toda tovariš Bill bi moral to povedati. Ko bi to storil, bi ga vsaj spoštovali kot človeka, če že ne kot resnicoljubnega socialista. Sicer pa, da ne pozabimo — Tito, Kardelj, Kidrič in vsa rdeča družina tudi vedno poudarjajo, da so socialisti, od njihovih rok pa teče nedolžna kri vseh, ki niso komunisti.

Kaj je ozadje govora tovariša W. Jonesa? Ali je hotel poudariti svojo važnost, da mu je angleška vlada zaupala tako važno poslanstvo, ali je bil to nov maneuver tovariša Hruščeva, v katerega je tudi tovariš Broz-Tito poslal svoje agente? Najbrž ni samo slučaj, da ima tovariš Jones svojo „Belgrad farms“ prav na niagarskem polotoku, kjer je naseljenih precej „starih“ Jugoslovancev, pa tudi „novih“ in „najnovejših“ je vedno več. Žetev je velika, a delavcev je malo. Žetev gotovo ne bo lahka, čeprav je sam major Jones prišel na delo. „Stari“ so obiskali domovino že v precejšnjem številu in imajo o Titovini ravno nasprotno mnenje kot Jones. Ti so videli resnico, ker niso bili gostje maršala in drugih voditeljev proletariata. Kar je Slovencev, so povedali doma z Dolenjske, ki je znana po svoji protikomunistični preteklosti. Od obiska v domovini znajo rdečo „svobodo“ presojati zelo realno. Bog daj, da bi novi komunistični maneuver združil „stare“, „nove“ in „najnovejše“, da bomo eno kot nekoč doma! Upajmo!

„nk“ - Kanada

Dr. Kuharjevi govori iz Londona

Slovenski ameriški častnik g. Anton Šabec priobčuje pod zaglavjem „Razgled po domovini“ v listu Prosveta, glasilu Narodne Napredne Jednote, ki izhaja v Chicago, Ill., med drugimi svojimi „opazovanji“ iz domovine, ki jih navaja v čast in slavo partizanstva, revolucije in sedanjega režima v Jugoslaviji, tudi tri govore pokojnega dr. Alojzija Kuharja, ki jih je ta govoril neposredno pred koncem vojne, v septembru leta 1944, preko londonske radijske postaje BBC. Protikomunistični Slovenci doma in na tujem smo za te govore vedeli, nekateri več, drugi manj, ali vedeli smo nasplošno zanje, pa smo iz spoštovanja pred tisočeriimi komunističnimi žrtvami na eni in iz spoštovanja pred dr. Kuharjem, ki je po vojni z vsemi svojimi močmi delal proti komunizmu in njegovi tiraniji, molčali.

Gospod Šabec je te govore objavil v nameri, da vrže čim debelejši kamen na vse nasprotnike komunističnega partizanstva med revolucijo in nasprotnike sedanjega titovsko-komunističnega režima v Sloveniji in Jugoslaviji. Ta namen je očitno že iz dejstva, da je gospod Šabec, ki je bil poprej urednik Glasila slovenske delavske zveze, še poprej pa tudi Ameriške Domovine, sedaj objavil te govore in druge svoje najdbe in modrosti v Prosveti, ki vozi ves čas po vojni po titovskemu režimu prijaznih potih, še bolj pa iz dejstva, da je podčrtaval in dajal v podnaslove tista mesta in besede iz govorov, ki naj bi bila komunistično-partizanski Osvobodilni Fronti v največjo korist in pohvalo, demokratičnim Slovincem in njihovim protikomunističnim borcem pa v največjo sramoto.

Kje je gospod Šabec dobil besedila govorov, ki jih objavlja, tega nam ne pove. Iz namena, ki ga očituje objava, sklepamo, da so mu jih dali njegovi znanci, funkcionarji sedanjega režima v Jugoslaviji. On nam ne da nobene opore, da bi mogli presoditi resničnost teh govorov. Ne moremo torej soditi, ali je dr. Kuhar res govoril prav te besede, ne vemo, koliko je bilo morda kasneje dostavljenega in „popravljenega“. Tudi tega ne vemo, ali je dr. Kuhar te stvari govoril res iz svoje pobude in svobodno, ali je morda to storil na pritisk ali po prevari. morda kaki podobni, kot je bila prevara v Vetrinjah, ko so britanski oficirji povabili domobrance na vo-zove, da jih prepeljejo v Italijo, pa so jih dejansko odpeljali komunističnim rabljem v roke.

Kakor vsi medvojni dogodki tudi ta čaka na temeljito zgodovinsko obdelavo. Ker so pa govori prišli v javnost, je treba, da stvar osvetlimo vsaj kolikor je trenutno mogoče. Na prošnjo urednika nam je najprej dr. Miha Krek, ki je bil med vojno zastopnik Slovencev v tujini, dal tole izjavo:

Izjava dr. Kreka

„Od začetka leta 1944 sem bil v Alžiru, Kairu, Neaplju in v Rimu kot delegat jugoslovanske vlade v izgnanstvu v Medzavezniškem Odbo-

ru za Sredozemlje. Ta odbor so ustanovili zunanji ministri velikih sil na sestanku v Moskvi. Člani so bili delegati Združenih Ameriških Držav, Zveze Sovjetskih Socialističnih Republik, Združenega Kraljestva, Francije, Grčije in Jugoslavije. Ko je bilo meni ponujeno mesto delegata, smo na osnovi informacij, ki smo jih imeli, Slovenci v Londonu mislili, da bo ta odbor imel nekaj vpliva na reševanje italijansko-slovenskih mejnih in sličnih vprašanj. Zato se nam je zdelo mesto važno in ga je bilo treba sprejeti. Odbor je začel svoje delo v Alžiru, ko pa je bila južna Italija osvobodjena, se je preselil v Neapelj in nekaj tednov nato v Rim.

Od začetka leta 1944 torej jaz osebno nisem bil več v Londonu in ne v Veliki Britaniji. Že poprej, mislim, da leta 1943 je drugi član slovenske delegacije v inozemstvu, msgr. Franc Gabrovšek odpotoval v Združene Ameriške Države in je tam ostal kot član medzavezniške komisije za pripravo reparacij in povojnega obnovitvenega dela. Bil sem sam s člani delegacije v stalnih, pismenih, osebnih stikih, kolikor so vojne razmere dovoljevale. Kaka hitrejša, zlasti kaka uradna zveza ni bila primerna, ker smo že poprej doživeli, da so naša pisma in poročila izginjala.

Že pred mojim odhodom iz Londona smo čutili, da se neki uradni britanski krogi nagibajo v korist partizanskega gibanja v Jugoslaviji. Slišali smo, da so bili spori med generalom Dražo Mihajlovičem in britansko misijo pri njem, slišali, da je bil britanski major pri partizanskem poveljstvu v Sloveniji in da je pošiljal za partizane ugodna poročila. Kljub temu in sličnim vestem nismo imeli zanesljivega vtisa, da bi bila britanska vlada sprejela podpiranje partizanskih edinic kot svojo uradno politiko, še manj smo pa mogli verjeti, da bo britanska vlada kako politiko podpiranja komunizma na naših in sploh na evropskih tleh obdržala do konca vojne in po vojni. Po vsem, kar smo mogli slišati, opazovati in zvedeti, si kaj takega o Angležih nismo mogli misliti. Zato poedinih, več ali manj dvoumnih informacij, ki so kazale v to smer, nismo jemali resno. Najhuje me je zadel odgovor zunanjega ministra Edena neposredno pred odhodom iz Londona. Ko sem se poslovil, mi je namreč na moj očitek, da britanska vlada preveč popušča sovjetskim zahtevam v jugoslovanskih stvareh, odgovoril, da to ni popuščanje sovjetom, da je politiko podpiranja partizanskih edinic v Jugoslaviji sklenil vojni kabinet britanske vlade, ker se je prepričal, da partizani pobijejo več Nemcev kot pa nacionalisti. Podčrtal je pobjanje Nemcev kot edino, v vojni merodajno merilo.

Ves čas, dokler sem bil v Londonu, smo vsi člani slovenske delegacije presojali položaj soglasno. Vsi smo vedeli, da so komunisti izzvali bratomorno ubijanje, da so nastopali v imenu komunistične revolucije pod imeni partizanov in Osvobodilne fronte in da so resnični zavezniki Velike Britanije, Francije in Amerike bili v vrstah protikomunističnih borcev. Trepetalni smo pred enim: da bodo naši sovraž-

niki, naj bodo kdorkoli, pritisnili našim ljudem pečat kolaboracije z okupatorjem v političnem ali vojaškem oziru. Zato sem v vsakem poročilu domov svaril pred to nevarnostjo in rotil, naj doma ljudje ne dajo nikakega povoda za kaj takega. Ko so nastale Vaške straže, je bilo sicer težko, pa vendar še mogoče dopovedati merodajnim, da je to samoobramba pred komunističnim ubijanjem in zažiganjem. Nastanek domobranstva je bil za stališče v Londonu že neprimerno hujši udarec. Zdajle se ne spominjam več, kdaj in kako sem zvedel za domobransko prisego. Vem pa, da so bile tedaj „posekane roke in noge“ naši zunanji delegaciji. Nihče ni mogel niti hotel razumeti in upoštevati partizanske kolaboracije s fašisti v Ljubljanski pokrajini in ne neizogibne nujnosti samoobrambe. Nihče ni hotel upoštevati našega dokazovanja, da domobranci niso prisegli kake zvestobe Hitlerju, da so samo obljubili, da se bodo borili proti komunizmu in branili svoje ljudi in ljudsko premoženje. Splošna vojna situacija je bila v vsem zavezniškem svetu že tako prepojena s sovjetsko propagando v korist vseh partizanskih gibanj in proti „kolaboracionizmu“ vseh vrst, da je bilo najlažje predstaviti „prisego“ kot tipično „kolaboracionistično“ dejanje.

Razvoj doma je šel točno v nasprotno smer, kakor si ga je delegacija zunaj želela in kakršen bi ji bil potreben. Razumeli smo. Radi razcepljenosti ozemlja, radi nastanka ustaške države, so bile demokratične sile razdeljene, nepovezane in neobveščene. Nacisti, fašisti in komunisti so imeli vsi skupen zločinski namen, pobiti čim več demokratičnih Slovencev in zavladati nad tem ozemljem. Doma so se naši ljudje branili, kakor so mogli. V obrambi življenja in premoženja so bile vaše straže in domobranci neprecenljive vrednosti, vojaško so komunistični partizani bili poraženi. Na prstih smo lahko prešteli tiste, ki so z deli, govori ali pisanjem kazali, kot da računajo na nemško zmago; celotni narod slovenski v demokratičnem taboru je bil neoporečno zvest zapadnim zaveznikom. Tako smo cenili in to dopovedovali. Toda pod pritiskom sovjetskega vpliva in moči so jugoslovanski komunisti uspešno razširili „prisego“ kot dokaz kolaboracionizma.

V tistem groznem položaju, ko so naši glavni medvojni delavci doma bili ali že pobiti, ali so bili v Dachau, ali so morali bežati, ker so jih lovili komunisti in nacisti, ko so bile zveze z domovino skoraj popolnoma raztrgane, končno prekinjene, zunanji svet pa poln komunistične propagande, me je osebno držalo samo tole: Neomajno sem zaupal v naš narod in njegove voditelje doma. Vedel sem, da so oni bili prav tako odločni protinacisti in protifašisti, kot sem bil sam. Vedel sem, da so demokratje in da zaupajo v zmago demokratičnih sil. Zato sem vsako njihovo dejanje opravičeval s tiskom razmer, ki jih je ustvarila okupacija in revolucija. Veroval sem, da zapadne sile ne bodo pustile Srednje Evrope in jadranske obale komunizmu, pa naj se obnašajo med vojno kakorkoli že.

V Alžiru sem zvedel, da je tja prišla že partizanska misija in kasneje, da je v zavezniškem glavnem stanu zastopnik in svetovalec jugoslovanskih partizanov.

Čim sem došel v Rim, sem poiskal slovenske ljudi, ki so tja pribežali deloma pred nacisti in fašisti, deloma pred komunisti, jim povedal, kar sem vedel in poslušal njihove informacije in nasvete. Dasi mi je bilo prepovedano pošiljati kaka vojaško ali politično važna poročila kako drugače kot preko uradnih zavezniških sredstev, sem na vse načine skušal obveščati domovino. Zlasti sem poudarjal nevarnost, da bi mogli biti domobranci proglašeni za sovražnike zavezniških sil.

Med tem se je naše stanje slabšalo. Za Purićevo uradniško vlado je prišel Šubašić, ki je sklenil s Titom sporazum na Visu. Kralj je imenoval regentstvo, ki ga je kasneje brezuspešno skušal sam odstaviti. Titovi zastopniki so prišli tudi v londonsko vlado. Sovjetska vojska je okupirala Srbijo in Beograd, Vojvodino in severne dele države, zapadni zavezniki pa so obstali v Italiji. Nevarnost za Slovenijo je rastla vsak dan. Obveščal sem zapadne zaveznike o stanju v Sloveniji sproti, prikazoval domobrance kot samoobrambno sredstvo proti komunističnemu ubijanju in ropanju in kot formacijo, ki samo čaka, da bi mogla pomagati zapadnim armadam h končni zmagi.

Poleti 1944 je prišel nenadoma v Rim pokojni dr. Izidor Cankar, ki je med tem postal član dr. Šubašićeve vlade. Rekel je, da prihaja v sporazumu z Angleži, z dr. Kuharjem in Snojem. Vsi, da so prišli do sklepa, da mi nujno predlagajo, naj pozovem domobrance in vse druge protipartizanske organizacije, sploh vse Slovence, naj se brezpogojno priključijo komunističnim partizanom. Trdil je, da nobene druge rešitve zanje ni. Pripovedoval je, da si je na Visu in drugod nabral gradiva, ki neizpodbitno dokazuje, da so domobranci del nemških, nacističnih vojnih sil in da se kolaboracija s sovražnikom opravičeno očita tako škofu kot tudi drugim protipartizanskim ljudem v Sloveniji.

Tedaj sem povabil dr. Ivana Ahčina, Ivana Avseneka, rev. Jože Godina in dr. Janka Kralja, ki so bili v Sloveniji do padca Mussolinija, nekateri še dalj. Skupno smo razpravljali in pretresali dr. Cankarjev predlog. Razgovori so trajali celo popoldne in preko noči do zgodnjega jutra. Ugotovili smo tole:

Protikomunistični borci in politični ljudje so od začetka okupacije ponovno skušali v Sloveniji ustaviti bratomorno klanje in doseči enotno fronto proti okupatorju. Predlagali so partizanskemu in komunističnemu vodstvu, da sprejmejo vsako ureditev skupnega nastopanja, ki bi omogočilo učinkovito sodelovanje. Partizansko vodstvo je vse predloge in pobude zavrnilo in zahtevalo, da se mora vsak posameznik podrediti njihovemu vodstvu in poveljstvu in bo vstopil šele, če ga bo to partizansko poveljstvo sprejelo. Partizani in komunisti so torej zahtevali popolno subordinacijo in še to pod ponižujočim pogojem, da oni ocenijo in odločijo, koga sprejmejo in koga ne. Na kaj takega

seveda niti četniki, niti domobranci nikdar niso hoteli pristati. Komunisti so šli celo tako daleč, da so odklanjali sodelovanje celo v čisto humanitarnih zadevah. Ko je Mussolini padel, so zastopniki SLS izdelali načrt, kako bi skupno s partizani reševali slovenske ljudi, ki so ginili in umirali v italijanskih taboriščih, da pridejo čim preje domov. Dasi je komunistično vodstvo v Ljubljani načrt odobrilo, ga je partizanska komanda odbila. Ugotovili smo, da kadarkoli je kaka nekomunistična edinica sklenila kak sporazum s partizani, so ti prelomili besedo in dotične, ki so se z njimi pogodili, speljali na lim in jih pobili. Zgodovina vse okupacije in revolucije v Sloveniji kaže, da komunisti hočejo samo svojo revolucijo, izrabljajo okupatorja za svoje cilje in nočejo v osvobodilnem boju nobenega sodelavca, kaj šele tekmece, hočejo samo hlapce, ki bi služili komunistični komandi. Uspeh razgovora je bil ta, da nas dr. Cankar ni mogel prepričati; vsi smo ostali trdno in odločno proti njegovemu predlogu in jaz sem odklonil, da bi izdal poziv Slovincem, kakor ga je predlagal.

Napisal pa sem za naše v Londonu pismo tele vsebine: Stanje v Sloveniji je posledica komunistične revolucije in sovražne okupacije. Komunistični partizani bolj množično ubijajo Slovence, kót pa se bore proti okupatorju. Domobranci in drugi protikomunistični slovenski borci niso izstrelili nobenega strela proti nobenemu zavezniku, oni so samo obramba proti komunistično-partizanskemu uničevanju slovenskih življenj in premoženja. Brezpogojna predaja domobrancev in drugih demokratičnih sil komunističnim partizanom je nemogoča reč. Enoten nastop vseh oboroženih sil v Sloveniji bi bilo mogoče doseči tako, da zapadni zavezniki imenujejo svojega častnika za komandanta, ki se mu podrede vse oborožene edinice. To bodo domobranci enodušno sprejeli, čim se komunistični partizani odpovedo ubijanju civilnega prebivalstva in medsebojni borbi. Enoten nastop vseh oboroženih sil, ki ostanejo vsaka v svoji formaciji, vse pa se podrede zavezniškemu poveljstvu, je edina rešitev, pa tudi skrajnost, do katere moremo iti v sodelovanju s komunističnimi partizani. Tako rešitev sem pripravljen javno priporočiti in delati zanjo.

To sem napisal in oddal dr. Cankarju s prošnjo, naj nese tistim, ki so ga poslali. Pripomnil sem mu: Škof in tisti, ki so obsojeni v gradivu, ki ga nosite, gotovo niso manjši Slovenci ne slabši prijatelji zapadnih demokracij, kot sva midva. Po mojih poročilih in prepričanju je velika večina naroda z njimi. Mi moremo biti samo mandatarji tega naroda ali pa njegovi izdajalci. Dr. Cankar je odšel prepričan, da nimam prav. Poslovil se je nejevoljen nad mojo kratkovidnostjo.

Isto stališče kot mi v Rimu je zastopal tudi msgr. Gabrovšek v Ameriki. Naše stališče in moj odgovor je popolnoma odobrilo.

Na moje pismo nisem dobil odgovora. Poročil iz Londona ni bilo. O dogodkih, ki so dovedli do Snojeve poti v domovino in Kuharjevih

govorov, ki so to pot spremljali, nisem nič več zvedel kot le to, kar smo ujeli preko radijskih postaj. Vedel sem, da je g. Snoj v Italiji dalj časa čakal na odlet v Slovenijo, pa seveda nisva prišla v nikak stik. Bil je v partizanskih vojašnicah.

Ko sva po vojni z dr. Kuharjem zopet sodelovala, je samo enkrat nanesel razgovor na to vprašanje. Tedaj sem vprašal: „Zakaj?“ Odgovoril je: „Da bi rešil domobrance.“ Nič več nisem vprašal.*

Anton Šabec o Kuharju

V Prosveti je g. Anton Šabec objavil dr. Kuharjeve govore kot municijo proti domobrancem, klerikalcem, belogardistom. Kuharja, Finžgarja in pleterskega p. Leopolda prinaša gospod Šabec kot dokazila in priče, da so ti modri katoliški duhovniki uvideli dobre strani osvobodilnega boja komunističnih partizanov in v pravi uri skušali kazati Slovincem pravo pot.

V naslednjem prinašamo točno besedilo šabčevih objav teh govorov.*

RAZGLED PO DOMOVINI — PIŠE ANTON ŠABEC

Leto 1960

Prosveta Chicago, Ill. št. 32, 34, 35, 36

Dr. Kuhar, ki je bil brat pokojnega znanega partizanskega pisatelja, pesnika in boreca Lovra Kuharja, ki je izdajal svoja dela pod pisateljskim imenom „Prežihov Voranc“, je prišel pozneje iz Londona v New York, kjer je dobil službo pri Svobodni Evropi. Že prej rahlega zdravja, je tu resno zbolel in pred nekaj meseci umrl v Bridgeportu, Pa. K njegovemu pogrebu je odpotoval iz Clevelanda sedaj tudi že pokojni škof dr. Rožman, ki je opravil ob Kuharjevi krstj in grobu pogrebne obrede. (Op. pisca Razgleda.)

Dr. Kuhar je naslovil na belogardiste in ostale izdajalce več govorov, katerih značilni so zlasti zadnji trije. Govor, ki ga je imel dr. Kuhar dne 8. septembra 1944 iz Londona, se glasi:

„Po 17. mesecih se Vam spet oglašam iz Londona. V svojem zadnjem govoru sem Vas rotil, da za vsako ceno in za vsako žrtev zaustavite bratomorno ubijanje in da se vsi, složni, ne glede na politične in svetovno-nazorne razlike, postavite v skupno fronto proti sovražniku, da ga s skupnimi močmi preženete s svete zemlje naše domovine.

Potem sem nehal govoriti na željo, ki je prišla od tam.

Dogodki v domovini pa so šli svojo strašno pot naprej. Oglejmo si sliko našega položaja. Kako grozna je.

1. Prišli smo tako daleč, da slovensko časopisje, nekdanji glasnik narodne svobode, danes pod starimi imeni in s starimi uredništvi objavlja

* Ako ima kdo od bralcev v svojem arhivu zapis dr. Kuharjevih govorov, ga prosimo, da uredništvu dostavi prepis v svrhu primerjanja besedila, kakor ga navaja g. Šabec.

udanostno izjavo sovražniku, ki je domala uničil i narod i zemljo našo.

2. Prišli smo tako daleč, da so najvišje kulturne naše ustanove, naš ponos in jamstvo za naše trajanje kot narod, po svojih najvišjih predstavnikih klečeplazile pred sovražnikom in dajale izjave udanosti onim, ki so nas uničili, poteptali našo kulturo in iztrebili naše kulturne delavce.

3. Prišlo je še do hujšega. Prišlo je do sramotnega 20. aprila 1944, ko so slovenski fantje pod vodstvom zrelih slovenskih ljudi prisegali pred nemškim generalom — „da se bodo skupaj z nemško vojsko, vojaškimi S. S. oddelki in policijo boriti...“, prisegli Hitlerju zvestobo, ko še Julijo sveži grobovi, ki so jih Hitlerjevi zločinci natrosili po naši zemlji. In naši slovenski fantje, oblečeni v nemške uniforme, stiskajoč v rokah orožje, ki ga je dal sovrag, so defilirali pred slovensko vladno hišo v Ljubljani, na kateri je visela slovenska trobojnica ob Hitlerjevi cunji s kljukastim križem! In našel se je slovenski list (klerikalni dnevnik Slovenec, kjer je bil na prvi strani objavljen in po visoki slovenski osebnosti podpisan poziv na slovenske fante in može, op. pisca „Razgleda“), ki je to nazval „prisego časti in zvestobe“. A našel se ni nobeden, ki bi zavpil: Dan sramote in narodnega izdajstva!

4. Vrh tega so se našli neki duhovniki, ki so dne 16. junija letos objavili resolucijo, v kateri izražajo vdanost in pomoč obstoječi nemški 9. oblasti — in to v trenutku, ko so širom lavantinske škofije zaprte domala vse cerkve in desetkrat toliko duhovnikov, kolikor jih je glasovalo za to resolucijo, gnije po nemških ječah in taboriščih ali pa tava po izgnanstvu.

Po slovenskih hribih in dolinah pa odmevajo bojni klici za ubijanje bratov, namesto da bi se po njih razlegala sveta jeza složnega slovenskega naroda proti sovražniku, ki nas je počasi ubijal celih tisoč let in se je namenil, da nas iztrebi popolnoma v sedanji vojni.

Zunaj v svetu, na svetovnih frontah pa se ruši in lomi obzidje nemške trdnjave, zunaj v svetu pa vriskajo narodi, ki so bili kakor mi zaslužjeni, a so skozi vse trpljenje držali zvestobo do svoje narodne časti ter ljubeče sprejemajo zaveznike, katerih moč razbija nemško pošast in vrača narodom svobodo.

In mi? Oglejte si to sliko. In dajte odgovor na vprašanje, kako je bilo to mogoče?

Spričo tega, tako žalostnega položaja naše domovine, tik pred osvoboditvijo, nam je narekovala vest, da storimo zadnji poskus, da se reši, kar se še da rešiti. Sklenili smo, da odpotuje od tukaj g. Franc Snaj v domovino. V tem trenutku, ko Vam to govorim, se nahaja že v Sloveniji in sicer na sedežu Osvobodilne fronte. Riskiral je svoje življenje, da pomaga rešiti narodu čast, tisočerm mladim fantom pa življenje.

S sedeža Osvobodilne fronte se Vam bo javil, vam, svojim somišljenikom, Vam fantom, ki ste proti svojemu prepričanju dne 20. aprila pri-

segali zvestobo Hitlerju, ki je po vseh krščanskih načelih Vaš sovražnik. Poslušajte Snojeva navodila! Pomagajte mu, da bo njegov uspeh popoln. Čas hitro beži.

Prihodnjič bom povedal še druge razloge, zakaj je prišlo do te odločitve ter nujne posledice, ki iz nje izhajajo. Na svidenje.“

Drugi del govora domobrancem

Govoril dr. Lojze Kuhar 10. septembra 1944

Za izdajstvo ni nikdar opravičila, za izdajstvo je samo eno plačilo: Judežvo! Noben narod v zgodovini mu ni ušel. Zanj ni prostora na svetlem. Zanj je samo noč sramote in ponižanja.

(Monsignor dr. Lojze Kuhar v svojem govoru iz Londona domobrancem in belogardistom v Sloveniji.)

„Zadnjič sem Vam sporočil, da se nahaja g. Snoj pri Osvobodilni fronti v Sloveniji, da poskusi popraviti to, kar bi se med slovenskim narodom nikdar zgoditi ne smelo: bratomorna vojna in sodelovanje s sovražnikom. Zakaj je prišlo do te odločitve?

Govoril bom odkrito, v zavesti si svoje odgovornosti do Vas in do sebe. Poleg splošnih razlogov, ki sem Vam jih navedel zadnjič, so bili še tiste razlogi:

1. Vodstvo Ljudske stranke je dne 30. marca 1941, zbrano v banski palači, slovesno sklenilo, da v primeru sovražne zasedbe noben odbornik stranke, ne visok ne nižji, nikdar ne bo sodeloval s sovražnikom niti posredno niti neposredno, niti ne bo koga navajal k sodelovanju, pa naj bo pritisk še tako hud, ali celo življenje na tehtnici. To je bilo stališče naše stranke takrat ob vdoru sovražnika. Mislim, da je to bil pravilni odraz življenja vsega slovenskega naroda v trenutku, ko je šel v najbolj viharo dobo svoje zgodovine.

Slovenska ljudska stranka ima po svoji prošlosti velike odgovornosti do svojega naroda. Nočem reči, da je ona zakrivila položaj doma. Nimam pravice soditi. Toda, če je zakrivila in v kolikor je zakrivila vsled zadržanja nekaterih svojih odbornikov, da je sovražnik mogel pridobiti Slovence za prisego zvestobe Hitlerju, potem je treba krivdo priznati, jo popraviti in storiti potrebno, da se uveljavi strankino stališče pred nemškim in laškim vdorom. Snojeva misija v domovini pomeni to, da se odrečemo javno in brez pridržkov vseh tistih, ki so neposredno ali posredno sokrivi, da je sovražnik mogel pridobiti le enega Slovence za prisego zvestobe sebi proti lastnim bratom in proti zaveznikom.

Snoj ima nalogo povedati, da se naša pota z onimi, ki se niso držali sklepov stranke, ločijo — in doseči, da se naši somišljeniki od sovraga iztrgajo, vrnejo med slovenski narod in med zaveznike.

To je trda operacija, a je nujna, kakor je iskreno mišljena. Naše gibanje nikdar ni poznalo v svoji sredi narodnih izdajalcev in je odločeno,

da stranka ne stopi v bodočnost obremenjena z očitkom, da je v svoji sredi gojila odpadnike in zaprisežnike Nemcev.

2. Drugi razlog je bil, da naš narod po tolikem trpljenju ne sme stopiti v novo Evropo, ki jo bo skovala zmaga zaveznikov, in v katerih Nemec nikdar več ne bo trpinčil drugih narodov, s sramotnim pečatom narodnega izdajstva na svojem čelu. Za izdajstvo ni nikdar opravičila, za izdajstvo je samo eno plačilo: Judežvo! Noben narod v zgodovini mu ni ušel. Zanj ni prostora na svetlem. Zanj je samo noč sramote in ponižanja. V kolikor naše gibanje more popraviti zlo, ki se je napravilo, je pripravljeno to storiti. Naj tudi drugi storijo isto.

3. Tretji razlog je v zvezi z našimi vojnimi cilji. Vsi Slovenci smo vedno in nikdar bolj kot danes želeli, da v tej vojni zberemo vse svojo slovensko ozemlje v skupen dom, ki naj bi bil zvezni del skupne države. Ta cilj, to je danes jasno, bomo dosegli le, če ga bomo vsi hoteli s polno silo naše narodne volje in če bomo z vseslovensko sloglo doprinesli zaveznikom dokaz, da smo kot narod zreli in vredni, da se nam izroče vsa naša narodna ozemlja.

Pot k cilju vodi po poti zaveznikov. Ali ste kdaj pomislili, kaj bodo storili zavezniki z narodom, ki se nahaja v medsebojnem klanju, ko deset tisoči drugih umirajo, da nas osvobode. Ali ste pomislili, kdaj bi nam še kaj dodali k našem ozemlju, ki smo ga okrvaveli z bratomorno vojno, da še tja zanesemo našo sramoto. In kaj bodo zavezniki hoteli dati Slovencem, če jih najdejo v objemu z Nemci v trenutku, ko so Nemca uničili.

To, kar sem povedal, ni tja v en dan povedano. To so resnice, ki jih tukaj čujemo iz ust zaveznikov, a to so svarila ob dvanajsti uri!

Zato Vas rotim, da poslušate Snoja, ki se nahaja pri Osvobodilni fronti in ki Vas bo od tam vodil proč od sovražnika nazaj k slovenskemu narodu!

Na svidenje!

Tretji del govora domobrancem

Govoril dr. Lojze Kuhar v Londonu 11. septembra 1944

„Rekli so vam, da se borite za vero. Poglejte, kaj je nemški nacizem storil na ozemlju, kjer prebiva milijon Slovencev! Kaj je tam ostalo od naše vere, od naših cerkva, od naših duhovnikov, od naših društev? Vse je Nemec strl, sedaj pa vzgaja naše otroke v poganstvu. Skupno s Hitlerjem za vero? Kdor vam to govori, ne govori resnice! Desetine milijonov katoličanov preklinja Hitlerja in nemško poganstvo zaradi zla, ki so ga razlili nad telesi in dušami nedolžnih!“

(Monsignor dr. Lojze Kuhar v svojem govoru v Londonu.)

„Danes bi se rad obrnil na slovenske fante, ki se nahajajo v vrstah tako imenovanih domobrancov.“

Prepričan sem, da ste že zdavnaj v svojem razumu spoznali in v svojem srcu začutili, da mesto, kjer danes stojite, ni Vaše mesto in da opravljate delo, ki se ga v dno slovenske krščanske duše sramujete.

Rekli so vam, da se borite za vero. Poglejte, kaj je nemški nacizem storil na ozemlju, kjer prebiva milijon Slovencev. Kaj pa je tam ostalo od naše vere, od naših cerkva, od naših duhovnikov, od naših društev? Vse je Nemec strl, sedaj pa vzgaja naše otroke v poganstvu. Skupno s Hitlerjem za vero? Kdor Vam to govori, ne govori resnice. Desetine milijonov katoličanov preklinja Hitlerja in nemško poganstvo radi zla, ki so ga razlili nad telesi in dušami nedolžnih.

Rekli so Vam, da se borite proti komunizmu. Naša katoliška cerkev v 2000-letni zgodovini svojih zmag ni izvojevala z mečem v roki in krivih ver ni premagala s prelivanjem krvi, razen svoje lastne. Da, v Osvobodilni fronti so komunisti. Nikdo tega ne taji. Oni so celo na vodilnih mestih. Tudi to je res. Od 27. aprila 1941 Osvobodilna fronta ni več strankarsko-komunistično gibanje. OSVOBODILNA FRONTA JE DANES NARODNO GIBANJE, KI PO SVOJI BITI IN PO SVOJIH CILJIH DALEČ PRESEGA STRANKARSKI OKVIR. BORBA PROTI OSVOBODILNI FRONTI NI BORBA PROTI KOMUNIZMU, AMPAK BORBA PROTI LASTNEMU NARODU, KI SE BORI ZA SVOJO SVOBODO! (vse začetnice moje, op. pisca „Razgleda“).

Da bi imeli svojo vest mirno, sem ves položaj v domovini nepristransko predložil visokemu katoliškemu učenjaku v Oxfordu, davnem prijatelju profesorja Ehrlicha. On je stvar preštudiral in premotril ter mi odgovoril:

„Pod nobenim pogojem in v nobenem primeru ne smemo mi katoličani stati ob strani v boju za narodno osvobodjenje in jaz ne poznam nobenega načela krščanske vere, ki bi obvezovalo katoličana, da pomaga sovražniku naroda v boju proti svojim lastnim rojakom. Ne pozabite, da nemški nacizem ni nič manj brezbožen kot pa komunizem, a je celo bolj nagnjen k preganjanju kot ta. Vi ne morete premagati enega brezbožnika s tem, da pomagate drugemu brezbožniku, da ga zatre s silo.“

Tako tá katoliški učenjek. Laž je torej, če kdo pravi, da zahteva katoliška vera, naj verniki pomagajo sovražniku svojega naroda, ki se bori za svobodo in laž je, če kdo trdi, da boj za ohranitev vere nalaga komu dolžnost prelivanja bratske krvi!

Morda so Vam rekli, da se borite za domovino. Poglejte vendar, kaj je Hitler napravil na Štajerskem, Gorenjskem, Koroškem! Kaj je Nemec tam storil slovenskemu jeziku, slovenski kulturi, slovenski mladini! In s takšnim zločincem naj rešujemo domovino. Vse, kar ste doslej pretrpeli, vam vendar ni moglo toliko zamegliti razuma in zakrkniti srca, da bi ne videli in ne čutili, da ste bili sramotno prevarani od onih, ki so Vas POSTAVILI OB NEMŠKO ZASTAVO S KLJUKASTIM KRIŽEM IN VAM V IMENU LAŽNIVIH VZOROV IZTRGALI IZ VAŠIH UST PRISEGO ZVESTOBE SVOJEMU LASTNEMU KRVNIKU? VAM POTISNILI V ROKE PUŠKO? DA UBIJATE SVOJE BRATE! (Začetnice moje, op. pisca).

Zato, fantje in možje, morate stran, proč od tam, kjer stojite. Proč morate za vsako ceno, za vsako žrtev! Morda Vas bo ta odločitev stala novih preizkušenj. Naj! Samo, da ste zbežali proč od sovražnika in si umili obraz in srca, da boste živeli v poštenju!

Kam naj bežite, ne izprašujte in kako? Od tukaj Vam navodil ne morem dajati, razen enega, da morate proč od sovražnika, dokler je še čas. Vsi tisti, ki se hočete boriti za osvobodjenje domovine — in to bi moral biti danes najvišji vzor vsakega slovenskega človeka — **POJDITE PO NAJKRAJŠI POTI K OSVOBODILNI FRONTI**, ki je v imenu Jugoslavije in v imenu zaveznikov pooblaščen, da vodi borbo za naše osvobodjenje! Tisti pa, ki mislijo, da jim to ni mogoče, naj storijo vsaj eno: da vržejo v stran nemško orožje, beže od sovražnika, prenehajo z ubijanjem lastnih ljudi in pomagajo v borbi za svobodo!

S tem končujem svoje govore. Rad bi nanje navezal svojo prošnjo, da me razumete prav, da sem Vam govoril kot duhovnik, kot Slovenec in kot Vaš prijatelj ob uri, ko so v veliki nevarnosti vaša čast in vaša mlada življenja. Na svidenje!“

—:—

Z ozirom na besedilo teh govorov in na pripombe gospoda šabca smo prosili dr. Kreka še za nekatera podrobna pojasnila.

Zakaj, mislite, je g. Šabec sedaj pogrel te govore?

To je pokazal g. Šabec sam takoj v začetku svojega pisanja o dr. Kuharju. Tam piše: „Dr. Kuhar je naslovil na belogardiste in ostale izdajalce več govorov.“ Kuhar sam v govoru pravi, da govori kot duhovnik in prijatelj fantov in mož slovenskih, ki jih pozna in ve, da hočejo ravnati prav in dobro. Kuhar v vseh svojih govorih nikdar ne zmerja domobrance z izdajalci ali belogardisti. Ta dva pridevnika je gospod Šabec pobral v komunističnem besednjaku.

Ali je res Slovenska ljudska stranka dne 30. marca 1941 sklenila to, kar navaja dr. Kuhar v svojem govoru?

Res. Kolikor vem, je za to sejo dal pobudo g. Miloš Stare, ki je tedaj bil skoro neprestano na vlakih Ljubljana—Beograd. Prinesel je od dr. Kulovca iz Beograda poročilo, da je vojska neizogibna in lahko nastopi vsak čas. Zato so sklicali sejo. Naslednji dan se je g. Stare vrnil v Beograd in tudi meni povedal, da so sklenili med drugim tudi to:

1. naj msgr. Franc Gabrovšek in dr. Kuhar gresta takoj v inozemstvo, da bosta med vojno v svobodnem svetu mogla zastopati Slovence. Najprej je bil za to misijo določen samo msgr. Gabrovšek. Dr. Kuhar se je sam ponudil in so njegovo ponudbo naknadno sprejeli.

2. Naj dr. Kulovec in dr. Krek v slučaju vojnega napada ostane v vladi in gresta z njo, kamor bo šla, tudi v tujino in

3. naj tekom sovražne okupacije strankini funkcionarji ne pre-

vzamejo nikakih javnih vlog in nalog, ki bi bile ali bi se mogle tolmačiti kot politično ali vojaško sodelovanje z okupatorjem.

V smislu teh sklepov sva z dr. Kulovcem posredovala, da sta msgr. Gabrovšek in dr. Kuhar dobila potne liste in vize. Poleg tega sva jima dala pismo pooblastilo, da zastopata stranko v tujini. Prišla sta srečno v Egipt, Južno Afriko, od tam pa v London.

Dr. Kulovca je ubila ena prvih bomb, ki so jih nacisti vrgli na Beograd. Na njegovo mesto je bil v Užicah imenovan kot član vlade Snoj, ki je iz Beograda odšel z vlado kot starosta jugoslovanskega gasilstva. Tako smo se v tujini našli: g. Snoj, ki je bil po pogrebu dr. Korošca v decembru 1940 izvoljen za podpredsednika stranke, jaz, ki sem bil od leta 1935 do 1940 podpredsednik, od tedaj pa glavni tajnik stranke, in msgr. Gabrovšek in dr. Kuhar, ki sta imela s seboj pooblastila podpisana od predsednika dr. Kulovca in mene. V Jeruzalemu smo se dogovorili, da se vsi štirje smatramo za slovensko delegacijo, meni so pa določili predsedstvo. Kasneje je tudi iz domovine prišlo poročilo, da sem bil tam izvoljen za predsednika stranke in zastopnika vseh Slovencev v tujini.

Ali je bilo v tej delegaciji soglasje?

Dokler sem bil v Londonu, smo vsi delali sporazumno in se nismo v nobeni večji stvari razšli. Ko sem odšel v Sredozemlje, so bile zveze z Londonom počasne in slabe. Dr. Kuhar in Snoj sta sicer poročala, kako strašne težave jima povzročajo dogodki v Ljubljani in v mednarodnem razvoju, vendar nisem niti slutil, da bi se mogla odločiti na kaj takega, kar mi je prinesel dr. Cankar. Na pismo, ki sem ga dal dr. Cankarju v odgovor na njegov predlog, ni bilo odgovora. Ne spominjam se, kako sem zvedel, da potuje Snoj domov v partizanski glavni stan. O Kuharjevih govorih mi je poročal tiskovni urad ambasade, kolikor jih je ujel pri radiju.

Torej o Snojevi poti in Kuharjevih govorih niste bili obveščeni vnaprej?

Ne, saj se je vse to zgodilo proti izrecnemu mojemu nasvetu in naročilu, ki sem ga poslal v pismu po dr. Cankarju. Pred približno letom dni sem videl nek zapis pokojnega dr. Kuharja, ki ga je naredil v čisto za sebné namene, kar se vidi iz cele sestave. Med drugim dr. Kuhar tam pravi, da je zvedel pri zunanjem ministrstvu v Londonu, da bodo zavezniki smatrali vse, ki se bore v nemških uniformah in dobe orožje od Nemcev, za njihove pomožne čete in z njimi postopali kot takimi. Snoj in Kuhar sta se tedaj oba ponudila, da gresta v Slovenijo, da tam rešujeta situacijo domobrancev. Ponudbo sta stavila britanski oblasti. Nekaj dni nato sta pa zvedela, da so Britanci vprašali Titovo vlado in da je ta odklonila, da bi prišel domov dr. Kuhar, privolila je pa, naj pride g. Snoj. Tudi to sta sprejela. Dogovorila sta se, da Snoj gre, Kuhar pa skuša preko radia slovenski javnosti dopovedati, da mora Snojeve nasvete poslušati in sprejeti.

Če je Kuhar hotel vplivati na domobrance z dobrim namenom, kako pa, da je vendar govoril žaljivo zanje?

Nihče med vojno ni mogel govoriti nikjer javno po radiu drugače kot

tako, kakor je bilo vseh britanski cenzuri. Če se spomnite, smo od začetka govorili preko londonskega radia vsi: Kuhar, Gabrovšek in jaz. Vsi smo prenehali, ko se je politika obrnila v korist partizanskega gibanja. Kuhar sam pravi, da sedemnajst mesecev ni govoril. Ko se je zopet oglasil, je bilo stanje, kakor vidimo, že tako, da sta morali dati na besedilo pristanek britanska in jugoslovanska partizanska cenzura. Kuhar in Snoj sta se pa očitno odločila za svoje korake kljub temu, da sta se zavedala te odvisnosti. Tvegala sta vse samo za ta namen, da bi dopovedala, kako strašno stanje se približuje. Kuhar je torej govoril le za ta edini namen, da bi vmes mogel tudi reči, da Snoj pride in da ga je treba ubogati pri iskanju rešitve. Drugače si njegovih nekaterih stavkov sploh ne morem razlagati, ker je on poznal položaj v Sloveniji iz istih virov kot jaz in si najini mnenji nista nasprotovali. On je vedel, da so bratomorno klanje začeli komunisti, da so oni pobili na stotine ljudi, predno se je sploh začela kaka samoobramba, da so komunisti pobijali angleške in druge zavezniške letalce, domobranci in drugi so jih pa sprejemali, krili in jim pomagali. Vedel je, da noben protikomunistični borec ni nikdar ustrelil proti nobenemu zavezniku, vedel je, da so domobranci prisegli zasebno jugoslovanskemu kralju, vedel je za nemške čistke med domobranci, skratka, vedel je, da je bilo domobranstvo sama, čista samoobramba proti komunistični drhalji, ki je ubijala po svojem revolucionarnem načrtu. Vse to je Kuhar vedel tako dobro kot jaz in še boljše za zadnje mesece pred govori. Če je objavljeno besedilo le količkaj točno, potem je to govoril samo v ta namen, da bi mogel izreči svarilo pred usodo, ki domobrance čaka.

Kako pa, da ste po vsem tem s Kuharjem po vojni še sodelovali?

Par let stikov ni bilo. Dr. Kuhar je po vojni delal kot dušni pastir po begunskih taboriščih na britanskem otoku. Od Slovencev, ki so se tjakaj zatekli, sem zvedel, da jim je svoje ravnanje zadovoljivo opravičil in so ga sprejeli in radi imeli, celo zelo visoko cenili. Ko smo v jugoslovanskem oddelku Svobodne Evrope v New Yorku nujno rabili žurnalista, ki gladko piše in govori angleški, francoski, nemški in skoraj vse slovanske jezike, sem spričo obvestil iz Anglije smatral, da bi bil dr. Kuhar najboljša moč za to delo in sem ga predlagal. Če je mogel zadovoljiti tiste, katerim je govoril, čemu naj bi bil jaz bolj oster z njim.

Zakaj pa potem iz Snojeve misije ni bilo nič?

Ne vem, kaj bi bil Snoj opravil, če bi bil prišel v stik z domobranci in slovensko narodno vojsko. Kolikor vem, nikdar ni imel te priložnosti, komunisti so ga držali v svojem poveljstvu, dokler ni vse prešlo. Sem prepričan, da so komunisti namenoma preprečili vsak uspeh Kuharjevih govorov in Snojeve poti. Če prav vem, sta celo Snojeva sinova dolgo trpela v komunističnih ječah in končno je sam bil obsojen na sedem let in jih je vsaj pet presedel. Zgodilo se mu je približno tako, kot sem rekel pokojnemu dr. Šubašiću, ko je odhajal iz Italije v Jugoslavijo: „Tisti trenutek, ko boste stopili na jugoslovanska tla, boste Titov jetnik.“

NAMESTO KRITIKE

Velika sobota popoldne 1960 v Buenos Airesu. Vlak iz Castelarja že prihaja.

Komaj sem se dobro vsedel — za čuda prazni so bili vsi vagoni — že sem iz aktovke potegnil najnovejšo knjigo na slovenskem svobodnem trgu. „Dnevi smrtnikov“ so me po čudnem naključju usode neverjetno hitro zgrabili. Peljal sem se v sanatorij, kjer naj bi ob nedavno operiranem očetu preživel noč. Vsa teža strahu in trepetu, ki nas je v družini navdajala pred operacijo in še nekaj dni zatem, ko smo z veseljem ugotovili, da je oče srečno preстал ne vem katero operacijo že, se je počasi odmikala spet v vsakdanje kolesje običajnih dni zemljanov — smrtnikov.

Vlak je peljal po voznem redu. Ko bi velikonočni običaji bili še „po starem“, potem bi tam nekje okrog Ramos Mejje že doneli zvonovi, tako kot je pisal Žele: „Godba je napolnila kraško planjavo in popotniku je bilo lažje pri srcu“ (str. 8). Pa ni bilo ne zvonjenja ne godbe, pač pa vsakdanja sobota, ki je v tako velikem mestu še bolj grozna. In spet me je Žele utrdil: „Glej, srce moraš imeti kakor skala, če hočeš po svetu“ (str. 9). Res je, posebno še, ko se pod mostom v Liniersu znajdeš sredi tako divje pestrosti vrenja in šuma, da se s težavo dokoplješ do prelepih Kociprovih besed: „Stvarnik je vdiljen po teh vinskih bregovih raztrosil takšnele koščke raja“ (str. 12). Za hip poletiš v mislih nazaj — megla nad Bohinjskim jezerom, zvon pri Sv. Janezu in mukanje krav, vlak, ki ob Savi drvi proti Ljubljani, — in že smo na Floresu.

Večerni časopisi so pravkar izšli in raznašalci vpijejo zadnje novice. Pretiravajo, da bi več prodali, pa na žalost povečujejo grozo terorizma, ki se je pred časom razpasel v buenosaireškem mravljšču. Bomba tukaj, petarde tam, molotovke v omnibusu, strelji iz drvečega Chevroleta — podobno, kakor pred leti doma. Blagrujem Beličiča, ki je še lahko zapisal: „Kot da ga mami spoznanje, zdravo in grenko bolj od pelina: dihati je mogoče samo tam, kjer brat ne ubija brata in ga ne zatira, zakaj samo tam ljubezen mehko postilja človeškim otrokom“ (str. 35). Zdaj smo spet sredi načrtnega teroriziranja in za njim stoji isti, kakor pri nas doma. Hudo mi je, ako mi ne uspe prepričati samega sebe, da tukaj morda vendarle ne bo tako... Vedno in vedno se vdajamo upanjem v rešitve, ki jih ni videti še nikjer.

Sanatorij je kljub imenu prijetna zgradba. Sila domača, čista in mirna, kakor kakšen dom upokojencev pod Martuljkom. Grem po hodniku in se pozdravljamo z bolniki. Poznamo se že, saj se vsak dan vidimo. „Boste vi ostali nocoj pri očetu?“ me sprašuje eden izmed njih. „No, bova malo klepetala, ako ne bom mogel spati. Ob desetih mi bodo dali zadnjo injek-

cijo in potem bo mir vso noč — vsaj upam tako. Sinoči je bilo grozno. Z morfijem so me umirili.“

* * *

Z očetom si voščiva praznike. Morda ga na dnu srca moti, da mora za Veliko noč biti v postelji; na zunaj je videti vesel, saj se dobro zaveda, da je spet vstal k življenju. Spomni se, da bo te dni enkrat 45 let, kar so ga prvič operirali v Rusiji kot ujetnika. V tisti Rusiji, ki o njej še vedno sanja, o tisti, ki je ni in ne bo več. Zaradi druge, takšne, kakršne ni nikoli želel ruskemu narodu, je danes emigrant. Ljubezen do poprečnega Rusa mu je ostala. O njem se pogovarjava, se pravi, bolj poslušam, čeprav sem to že velikokrat slišal. Vmes prihajajo bolniške sestre, postrežnice, službujoči zdravnik — sin dalmatinskih emigrantov pred leti, ki govori po splitsko, kakor so starši ob odhodu iz domovine govorili — na vratih se za hip ustavljajo sobolniki in sprašujejo, kako se „viejó“ ali pa „abuelo“ počuti.

Luči na hodnikih so začeli ugašati in v hipu je legla tema na vse prostore. Iz nekaterih sob pada šop drobnih žarkov skozi oknice na vratih in se močneje razliva ob polodprtih oknih nad vrati. Tu pa tam se sliši stokanje, v sosedni sobi enakomerno, pa globoko dihanje bolnice, ki so jo pred nekaj urami odnesli z operacijske mize. Sedim in berem v svitu luči, prižgane v sobici službujoče bolniške sestre. Komaj dobro potlačim v pepelniku Saratoga, že si prižigam drugo, vmes pa se vrsti naš svet in naši ljudje, naši problemi in zagonetnost. Navajanje Joba ob vsakem zaglavju me nehote razjezi: kaj res ni drugega primernege moža, ob čigar naukih bi se utrjevala naša pot. Tako pa se zadovoljimo z Jobom, predani v usodo, vdano prenašajoč vse udarce in misleč, da že mora tako biti. Ta Job me vsakokrat sproti pogreje. . .

Ob prvih vrsticah k sreči sproti pozabim citat. Berem in berem in ko se skozi veliko verandno okno začne kazati prvi obris novega dne, ki smo ga smrtniki spet pričukali, mi iz pravkar prebrane knjige vstaja spomin na dni, ki so bili, in zavest časov, v katerih smo.

* * *

Groza nekdanjih dni:

„Zaprite okna! Postrelim vas kot pse!“ kriči narednik izza line. Nihče se ne zmeni,“ pravi Kramolc (str. 42). „Nekdo vrže lonec v vrata, potem dežujejo tja čevlji; eden zadene lino. Mitraljez izgine, lino nekdo zapre. Tisti dan ni bilo makaronov ne kruha. Tudi paketov ne.“ Spomnim se „zmage“ pri Caporetto in se nasmehnem.

„Po mestu so plakati, na plakatih imena. In ta imena so živi ljudje,“ ugotavlja Mauser (str. 57)). Kje ste moji gorenjski prijatelji, ki vas je partija pognala v smrt, ker niste bili njeni, ampak samo koristna budala!

„Moj sin ni izdajalec. Ni! Moj sin je junak,“ je rekla počasi mati in dvignila zvezane roke nad glavo.“ (Novak, str. 63). Hvalim Boga, da nam je dal take matere.

„Odvedli so ga v klet k častnikom in ko se je dopolnilo njih število,

so jih odgnali v gozd, zvezane na dolgo vrv. Pred njimi je stopal neznani junak — pastir Tone — z vžganimi zvezdami na golih ramenih“ (str. 73). Prijatelj Ivan Korošec mi ne bo zameril, da sem šele sedaj dodobra prebral njegovo zgodbo, kajti tedaj, ko sem jo popravljaj v tiskarski korekturi za Koledar Svobodne Slovenije, me ni smela zanimati vsebina ne globina besed.) V Tonetovem imenu in vseh drugih — stare garde in mlajših — hvala lepa!

In že me Potokar pripelje v Vetrinje: „Bilo mi je kakor na zadnji žalostni paradi. V hipu so bili tukaj, po štirje in štirje, od sonca ožgani, korak za korakom, vse, kamor je neslo oko. Dolga cesta, vzpenjajoča se v ovinkih in padajoča, široka in odmevajoča, smrekov gozd na obeh straneh, vse od Drave do Vetrinj, ena sama vrsta, ena sama pesem, ena sama mladost. Ob cesti so ležali topovi in puške, strojnice in minometalci. Bil je konec vojne. Mir. Kdo bo še rabil to strašno orožje? (str. 115).

In spet Potokar pove v imenu vseh: „Potem bo zaukal vlak, dolgo in neznansko žalostno, tako hudo, da se bo ženskam inako storilo. Na peronu bodo stali žandarji z nasajenimi bajoneti in naščuvani otroci bodo lučali kamenje. Mi bomo šli pa Bog ve kam, tjakaj nekam, kamor piha veter svoje bele, lahkomišelné oblake“ (str. 78).

* * *

Stvarnost sedanjosti:

„Glejte, sosed, zapustil sem ljubljeni Jeruzalem, na vrbo žalujko sem obesil citre, človek sem pa še zmerom. Tudi same mora biti nekje prostor na soncu. Od stoje na eni nogi se me polašča utrujenost“ (Beličič, str. 104).

In stojo na eni nogi ti utrdi Javornik, tako, kakor samo on zna; kadar debatira: „Treba je živeti; to je tisto! Pusti idejo, ki vam nikoli ni bila drugega ko krvava dekoracija za to povprečno, a edino resnico. Hoteli ste pač živeti, nič drugega; po svoje, zase, v čim manjšem krogu; uživati ob nekaj izbranih zaključeni slaj oblasti, ugodje redke svobode ob nesvobodi vseh, potisnjeni v jarem, da je za vas užitek še bolj dragocen. Sreča ni nič, če so je deležni vsi! Nihče od nas, ki ste ga dobili v roke, ni umrl tako poniglavo kakor Mario, Boris, Edvard, Luka in drugi te dni. Človek želi ob vsem tem samo, da bi jo spet odnesel vsaj stari vetrogonec Radko ter vam pisal v spomin komedijo. „Veliko sleparijo“, recimo“ (str. 95).

Temu uživanju, kako Javornik namesto nas vseh poje levite, se pridruži veseli Marolt: „Stric, imam že službo, že ves teden.“ „I, kaj pa vendar delaš?“ „Nič, stric, skoraj prav nič. To bi še vi zmoгли. Imam več takih postopačev, pa niso doslej še nobenega spodili. Sem že govoril s kapatazom, pa je rekel, da se mu pridite pokazat“ (str. 139). Blaženi časi gringa so že zdavnaj mimo.

Zdaj smo v svetu. Vsakdo ga doživlja po svoje. Debeljaka je Loma negra prevzela: „Tinček! Metka! Jožejka! Otroci moji, kje ste, da se kepamo? Žena, pripravi dilce in sanke, gremo na Golovec!“ (str. 162); Simčiča je domovina pripeljala v štacuno: „Ali bi mi, prosim, dali te glavnike. Šest, sedem, oziroma... povejte mi, gospodična, koliko jih je

pravzaprav treba za... kako se pravi po špansko...?" (str. 153) in do pisanja pisem: „Ne vem, zakaj hodim po teh cestah. Ne razumi me napak: še manj bi vedel, zakaj naj bi hodil po cestah pri vas doma... Ali imam še toliko prijateljev, da bi srečal dvi isti dan? Tukaj so ceste prazne in hladne in črne, toda, mama, tukaj se vsaj ne bojim, da bi stopil komu na prsi... Ah, mama. Mama!“ (str. 183).

In vsaka mati bo razumela, kar pravi njen sin, ko z mlado ženo odhaja preko meje: „Pravi mir in resnično svobodo bova imela šele na oni strani“ (Bukvič, str. 135).

Na oni strani smo pogledali v veliki svet: Mauser s severnoameriškim slumom in Kos z Mitsubishijevimi Dpt. Stores pa Ogrin z dežjem v argentinški pampi. Srečanje jim omogoči Simčič, ki v Hongkongu meni: „Gospod, nisem vedel, in ne vem, kaj storiti. Ne bom Te prosil, naj ne bom nikoli prepozen, toda že ko vse slabo ni drugega kakor prepozno dobro, vsaj tega ne dopusti, da bi še kdaj kje pomislil, kako me drugod bolj potrebujejo...“ (str. 217).

* * *

Obrise novega dne je presekalo cviljenje starega tramvaja. Z ulice so se slišali glasovi nedeljskih izletnikov, ki so se odpravljali na picnic v okolico. Kmalu je zabrněl motor in avto je nevidno oddrsel po sveže orošnem asfaltu. Velikonočno jutro je nastopilo. Iz Cincinnatija je Jurčec vsem voščil: „Veseli vuzem, veseli vuzem!“ Teda j sem začutil, kako smo vsi eno, raztreseni po vseh naseljih vseh kontinentov in za hip zahvalil Boga, da nas ni štirideset milijonov. Veliko manj nas je, premalo skorajda, da bi drug drugemu otrnili solzo. Zato je Beličič namesto vseh zaprosil: „O, moj Bog, če mi ti ne otareš solz, kdo mi jih bo?“ (str. 247).

„Felices fiestas,“ me je zmotila postrežnica, ki je prišla neslišno. Odgovoril sem ji in ji želel veselo veliko noč. Tisto jutro sem bržkone prvič avtomatsko govoril špansko, kajti živel sem doma in čutil slovensko. Ob petnajsti Veliki noči na tujem mi je bilo branje Dni smrtnikov najlepše darilo — elegantna pisanica, taka, kakor jih danes vidimo samo še na fotografijah, potica, kakor jih je znala narediti naša mama, gnjat, ki je vso zimo visela v dimniku. Bila je domovina, doslej raztresena po Kalendarjih Svobodne Slovenije, Meddobju, Mladi setvi in Vrednotah. Iz razmetanih drobcev je Geržinič naredil sila lep mozaik.

P. R.

* * *

Dnevi smrtnikov — 37. izdanje Slovenske kulturne akcije, Buenos Aires. Emigrantsko pripovedništvo (1945—1960) v izboru, uredil Alojzij Geržinič. Broširano 60, vezano 90 pesov. Naroča se na Alvarado 350, Ramos Mejía FNDFS, prov. Buenos Aires, ali pa pri poverjenikih.

P. S. — Recenzijski izvod, ki ga je uredništvo prejelo, bo odposlan enemu izmed naših invalidov v Evropi. Prav bi bilo, da bi tudi drugi dobili podobno darilo od svojih prijateljev, ki morejo z lastnimi silami služiti vsakdanji kruh sebi in svojim družinam.

CERKEV V JUGOSLAVIJI

(Po knjigi A. Galter-A. Kindermann: Rdeča knjiga preganjane Cerkve —
priredil Pavel Slapar)

Spričo vsaj navideznega spreminjanja uradne politike beograjske komunistične vlade napram katoliški Cerkvi se nam zdi umestno ponatisniti v celoti članek, ki ga je za revijo „Omnes unum“ priredil prof. Pavel Slapar. Podatki, iz katerih je prireditelj črpal snov, se večinoma nanašajo na prva leta po „osvoboditvi“, niso pa zato prav nič izgubili na svoji vrednosti. Nasprotno vsak dan pridobivajo, kajti komunistična vlada misli, da svet hitro pozablja. (Op. ured.)

Preganjane v Jugoslaviji

.Komunizem, ki je v drugi svetovni vojski v Jugoslaviji nastopal pod imenom Osvobodilna fronta (OF), je prišel — v tem je razlika od drugih satelitov ZSSR — kot samostojna sila na površje, dasi je dobival tudi od zunaj odločilno pomoč in sicer na škodo drugih, ki so se prav tako borili zoper zasedbo. V nobeni drugi deželi, morda z izjemo Albanije, ni bila sovjetizacija že konec leta 1945 tako radikalno in hitro izvedena.

Po vkorakanju Narodno osvobodilne vojske (NOV) v Zagreb (8. 5. 1945) se je pod predsedstvom maršala Tita osnovala koalicijska vlada, ki je imela poleg komunistov v zastopstvu tudi člane jugoslovanske eksilske vlade v Londonu in Antifašističnega sveta (veče) narodnega osvobojenja Jugoslavije (AVNOJ). Zadostovalo je nekaj mesecev, da je bilo mogoče spoznati prave namene komunistov. Hotelj so izključno sami dobiti oblast v roke in bili pripravljeni vsak poskus, ki bi meril na sodelovanje kake resnične demokratične vlade, če treba, v krvi zadušiti. Sledile so volitve, ki so kot običajno pri komunističnih inscenacijah prinesle vse glasove (99.89%) Titu in republiki. Tako je nastala Federativna ljudska republika Jugoslavija (FLRJ), ki obsega šest republik: Slovenijo, Hrvaško (s Slavonijo), Dalmacijo, Bosno-Hercegovino, Srbijo z Vojvodino, Črno goro, Macedonijo.

V juniju 1948 je kominform napadel jugoslovanski komunizem. Titov režim, ki je postal zloglasni sovražnik vseh dežel sovjetske observance, predvsem pa sosednjih, je iskal podpore (gospodarske in vojaške) pri zahodnih zaveznikih.

Ne glede na vprašanje odkritosti pri takem menjavanju zavezništva, je treba poudariti, da ta zamenava v boju zoper katoliško Cerkev v nobenem pogledu ni prinesla kakega omiljenja. Dne 15. 3. 1952 je Tito pri sprejemu visokošolcev to potrdil: „Mi smo se svojega stališča vedno krepko držali in nismo v ničemer pristali — bodi notranje ali zunanje politično.“ (Borba, 16. 3. 1952).

Svoboda bogoslužja

Ustava zvezne jugoslovanske države in njenih republik formalno dovoljuje svobodo vesti in bogoslužja, proglašajo ločitev Cerkve od države, prepovedujejo zlorabo Cerkve in vere v politične namene, označujejo politične organizacije na konfesionalni podlagi za nezakonite in dovoljujejo verskim skupnostim, katerih nauk ne nasprotuje ustavi, njihove bogoslužne funkcije. Kakšno vrednost taka ustavna poročta predstavljajo, je razvidno iz naslednjega:¹

Pojem ločitve Cerkve od države ima pri oblastnikih ljudskih demokracij drugačen pomen kot pri zahodnih laicistih. Pojem pomeni ločitev naroda od Boga in Cerkve ter neizprosni boj zoper ta dva.²

Tako tudi v Jugoslaviji svoboda bogoslužja po boljševističnem zgledu ne pomeni verske svobode. Svoboda bogoslužja Cerkvi ne samo ne porokuje izvrševanja njenega poslanstva (ki med drugim vključuje: krščansko vzgojo mladine, pridigo, socialni apostolat, karitativno delovanje, katoliški tisk, hierarhično organizacijo v deželi, prosto občevanje s sv. stolico itd.), ampak je ta v Jugoslaviji dovoljena samo v cerkvah in kapelah, v kolikor niso razrušene ali podržavljene in izročene posvetnim namenom.³

Verniki prihajajo v velikih trumah v cerkev, kjer je duhovniku dovoljeno izvrševati njegovo službo. Na potnike iz inozemstva napravlja to velik vtis, da prihajajo pogosto do zmotnih nazorov o resničnem obsegu verske svobode v Jugoslaviji.

¹ V vseh proletarskih diktaturah je vera — v smislu ustave — privatna zadeva, a ne za stranko, ki ima nalogo, da „neznanstvene predsodke“, iz katerih vera v onostranstvo izvira, z orožjem propagande, prepričevanja in, če treba, „z iztrebljenjem“ pobija.

² Predsednik hrvaškega parlamenta, Vicko Krstulović, se je na sestanku komunistične partije v Osijeku nedvoumno izrazil: „Z revolucijo smo strli stari meščanski okvir in materialno osnovo, na kateri je slonelo meščanstvo. Vse smo prevzeli v roke. Toda Cerkve kot ustanove ne moremo uničiti, ne, ker sta naša oblast in država slabotni, ampak, ker so v zavesti mnogoštevilnih, predvsem v kmetih, trdovratni ostanki vere. Mi se zavedamo, da je Cerkev kot ustanova premagana, in mi se moramo politično in kulturno zoper njo boriti, da istočasno z življenjskim standartom dvignemo ljudsko zavest, da bodo ljudje bolje razumeli, da se svet ni razvil po Sv. Duhu, ampak po naravnih zakonih. Mi moramo javno mnenje po vaseh in mestih mobilizirati zoper razdiralno delo duhovnikov.“ („Naprijed“, 1. 6. 1952 — Citirano po „Osservatore Romano“, 6. 12. 1953.)

³ ...Cerkev se mora omejiti na to, kar je njen edinstveni smoter: Izvrševanje verskih ceremonij; v teh mejah bo imela popolno svobodo tako od države kot od drugih verskih ali protiverskih organizacij. Toda svoboda vere ne pomeni samo svobodo verskega življenja po tej ali oni veroizpovedi, ampak tudi svobodo ideološkega boja zoper verski misticizem in njegove predsodke. („Nedeljne informativne novine“, 4. 5. 1952.)

Katoliški episkopat je v spomenici na maršala Tita⁴ ob priložnosti zagrebske konference 22.—26. 9. 1952, ki jo je namesto prisilne odsotnosti msgr. Stepinca vodil beograjski nadškof msgr. Ujčić, izjavil:

„Predvsem ugotavljajo katoliški škofje, da v Jugoslaviji ni prave verske svobode. Svoboda vesti in svobodno opravljanje bogoslužja, o katerih govori jugoslovanska ustava v čl. 25, je praktično omejena na delno svobodo bogoslužja, ali kakor se zakoni izražajo, na svobodo cerkvenih ceremonij.

„Pravimo: delno svobodo bogoslužja“, ker je svoboda bogoslužja v nekaterih krajih tako omejena, da je praktično prenehala obstojati.

„Svoboda bogoslužja“ n. pr. ne ovira, da ne bi

Oddelek za zaščito naroda (OZNA) ugotavljal, kdo hodi v cerkev. Obiskovalci cerkve so nato trdo zapostavljeni (pred 1951 pri razdeljevanju živilskih kart, nato pri iskanju služb).

Vojakom in katerim koli uniformirancem je kljub temu najstrožje prepovedano hoditi v cerkev.

Svoboda preprečevanja in zasramovanja bogoslužja ter njegovih služabnikov pa obstaja kljub temu in sega prav v cerkveno notranjščino.⁵

Vse bogoslužne slovesnosti zunaj cerkve so kljub temu prepovedane.⁶

„Ta spomenica je bila Titu izročena v decembru 1952, ko je bilo sedem škofov klicanih k Titu. Dokument, ki je temeljne važnosti za zgodovino odnosov med Cerkvijo in državo v FLRJ, je bil vrnjen beograjskemu nadškofu brez komentarja. Ves tekst se nahaja v: „Une Eglise du silence-Catholique de Yugoslavie“, Descleé de Brouwer, 1954.

⁵ 27. 9. 1953 je Tito izgrede, ki so se predvsem v tem letu zgodili, obsodil: Šlo je, kakor je v glavnem omenil v svojem govoru, za taktične zmote, ker je treba vero in Cerkev z drugačnimi metodami pobijati, v prvi vrsti z vzgojo mladine. V podrobnem je rekel maršal: „Kot veste, se je v naši deželi prigodilo nekaj obžalovanja vrednih izgrede in nekaj nasilnih dejanj. To se je pripetilo v nekaterih krajih zaradi sovražne politike nekaterih cerkvenih predstojnikov zoper našo stvarnost. Ljudstvo je bilo ogorčeno... Mi se s tem ravnanjem ne strinjamo in obsojamo take metode, ker imamo v našem boju učinkovitejše metode na razpolago. Mi ne želimo, da se uporablja fizična sila, marveč smo proti njej... Boriti se je treba s političnimi sredstvi, treba je pojasnjevati, da nas je zmaga stala en milijon sedem sto tisoč mrtvih; mi ne moremo dovoljevati, da bi nekaj duhovnikov stremelo za tem, da se nam ta zmaga uniči. Povejte jim, da ne moremo dovoljevati, da bi bil kdo inozemski agent. Tudi duhovnik mora ljudstvu služiti... Politično pojasnjevati, za mladino delati, ne s puško ali pestjo, ampak treba je mladino organizirati in v njeni sredi delati.“ („Vjestnik“ 28. 9. 1953.)

⁶ Procesije na prostem so bile v nekaterih republikah 1951 načelno spet dovoljene — vendar ne praktično, ker je vlada zahtevala izredno visoke pristojbine. In če so bile, so bile na vse načine motene, celo z žvižgi in krotom. K temu pripominja omenjena spomenica škofov septembra 1952: „...Procesije so v več deželah prepovedane. Velike cerkvene slovesnosti, pri katerih se zberejo verniki več župnij, so izpostavljene vsem mogočim šikanam. Tako so bile predvsem motene nove maše. Darove v naravi, ki jih je novomašnik po stari navadi prejel, je Uprava državne bezbednosti (UDB) zaplenila.“

Kljub temu je prepovedano bolnikom v bolnišnicah, jetnikom in predvsem na smrt obsojenim podeljevati svete zakramente.

Policija pridige v cerkvi kljub temu strogo nadzira, da se mora duhovnik zatekati k obupnim varnostnim napravam. Kakšna muka zanj, ko med svojimi poslušalci spozna policista, ki dostikrat iz nevednosti, fanatičnosti ali iz strahu, da njega samega kdo nadzoruje, prijavi navidezno zlorabo prižnice. Govor, kj se modro drži v mejah cerkvenega nauka, se lahko napačno razume in tolmači kot poziv k sabotaži, k boju zoper režim in k vstaji.

Kljub temu tisk ob vsaki priložnosti napada vero, katoliško Cerkev in predvsem sv. stolico.⁷

V dokaz bi lahko navedli nešteto primerov. Napadi vladnega komunističnega tiska v Jugoslaviji — kar zadeva pogostnost in nesramnost — nimajo primere v drugih deželah marksistične observance. Zadostuje nekaj primerov: Sveto leto je bila le velika kupčija itd. Vatikan je po komunističnem tisku vedno zastopnik italijanskega imperializma, zaklet sovražnik našega naroda, trdnjava reakcije, nesramen klevetnik itd. Poleg tega je izšla knjiga Srba Mihajla Petrovića, ki naj bi spletke svete Cerkve razkrinkala: Vatikan in imperialistična politika reakcionarnih velesil. (Beograd, 1947).⁸

⁷ „Oslobodjenje“, 8. 3. 1952 je obtožilo duhovnike, da so zlorabili v Jugoslaviji obstoječo svobodo, ker so trdili, da so bili Kristus in apostoli delavci, in da biva Bog. To pomeni razširjanje verske nestrpnosti. Župnik iz Crikvenice, ki je 14. 10. 1951 pridigal o nedeljskem evangeliju: „Dajte cesarju, kar je cesarjevega in Bogu, kar je božjega,“ je bil v „Vestniku“ 18. 10. ostro napaden. Duhovnik je pač v skladu in v smislu evangelijskega odstavka poveljeval domovinsko ljubezen, toda — tako nadaljuje list — ta hvala je bila tendenčna, ker je v drugem delu pridige govoril, da so pri državnih zakonih meje v pokorščini ter je Boga in božje zapovedi postavil na prvo mesto. Državni pravdnik mesta in škofovske stolice v Djakovem je določil, katerih tvarin duhovnik v svojih pridigah ne sme obdelovati: brezboštvo, zakon kot sakrament in njegovo nerazvezljivost, peto zapoved, Jobovo potrpežljivost, obsojanje zla itd. V nekaterih krajih pomeni pridiga o papeštvu napad zoper edinstvo naroda in države; pridiga o volku v ovčjem oblačilu zveni kot napad na režim. Mnogi duhovniki so bili obsojeni na tri ali šest mesecev ječe, ker so v svojih pridigah obravnavali stvarino o ponižanem napuhu. — V navedeni spomenici škofov na maršala Tita se glasi: „Na enak način je ogrožena svoboda pridiganja. Duhovnikom se očita, če navajajo sv. pismo. Pozitivna razlaga verskih resnic se pojmuje kot napad na varnost države in novega socialnega reda. Duhovnikom je bilo prepovedano podajati verouk v nasprotju z brezboštvom. Duhovniki — tako pravi navodilo vlade v Bosni in Hercegovini — ne smejo uveljaviti svojega vpliva na starše, da bi preprečili brezboštvo otrok. Prišlo je tako daleč, da se je od duhovnika zahtevalo, naj svoje vernike poziva, „da ne bodo hodili v cerkev.“

⁸ Primerjaj spis: Tajni dokumenti o odnosima Vatikana i Ustaška NDH, Zagreb, Ognjen Prica, str. 144 in dokumentarni odgovor k temu v „La Civiltà cattolica“, 1952, IV, str. 428—435.

Državni radio je prinašal neokusne parodije očenaša. Še vedno se objavljajo bogokletne litanije presvete Device, medtem ko kina predvajajo neverjetne potvare o duhovniških zločinih kot dokumentarne filme.

Nota papeškega državnega tajništva zunanjemu ministrstvu Jugoslavije 1. 11. 1952⁹ navaja nekaj primerov, ki so vzeti iz najnovejšega časa in se nanašajo predvsem na Hrvaško in Slovenijo, kjer so katoličani v veliki večini:

a) 9. 2. 1952 je priobčil „Slovenski poročevalec“ v Ljubljani okrožnico na različne sekcije komunistične partije: „...Med šolsko dobo — tako se glasi — mora priti mladina tako daleč, da spozna na podlagi znanstvenega dokazovanja škodljiv vpliv vere in mračnjaštvo...“ Ta okrožnica ima podpis gospoda Edvarda Kardelja, podpredsednika ministrskega sveta in zunanjega ministra Ljudske republike Jugoslavije, kakor tudi gospoda Borisa Kidriča, predsednika gospodarskega sveta osrednje vlade.

b) „Vjesnik“ je z dne 20. 4. 1952 prinesel naslednjo izjavo dr. Miloša Žanka, predsedujočega ministra Sveta za civilizacijo in kulturo Ljudske republike Hrvatske: „Kdor misli — v smislu v ustavi zagotovljene svobode vesti vpeljevati marksizmu nasprotujoče vzgojne cilje, ne izpolnjuje svoje kulturne dolžnosti, ampak ravna kot človek, ki uči, da je $2 \times 2 = 7$.“

c) V Beogradu je „Borba“ 7. 11. 1952 poročala, da je gospod Aleksander Ranković, notranji minister, v svojem govoru pred VI. kongresom komunistične partije Jugoslavije, podčrtaval „odločen, trd in nepopusten boj zoper meščanske, klerikalne in kominformistične izjave in naziranja.“

d) „Vjesnik“ je v Zagrebu 9. 11. 1952 pojasnil, kako je ta boj razumeti. V članku akademika Marka Kostrenčiča, znanega propagatorja komunistične ideje, se glasi: „Kristusovo moralo je treba zavreči, ker je človeka nevredna in ker ga obsoja k zanikanju življenja. Krščanska morala tira v grozovitosti največjega obsega. Socialistična morala je osnovana na marksističnem svetovnem nazoru; ona taji obstoj drugega boljšega sveta, tistega onostranskega božjega kraljestva z vsemi nadnaravnimi strašljivimi slikami in tolažili. Ona taji satana, duhove, angele in svetnike tja do Boga in malikov vseh vrst. Za naš svetovni nazor obstaja samo tukajšnji vidni in materialni svet...“

e) S takimi izjavami se ujemajo druge uradne izjave komunistične partije. „Nova Makedonija“, Skoplje je 2. 3. 1952 pisala: „Naša stranka ni bila nikdar indiferentna nasproti verski ideologiji in Cerkvi, danes pa gre za to, da ideološki boj sistematično in vsak dan bojujemo: s pomočjo tiska množičnih organizacij in kulturnih ustanov, da razderemo vse verske predstave o vesolju, vse predsodke in verska izročila...“

f) V istem smislu je pisala „Borba“ v Beogradu 1. 3. 1952, ko je objavila sklepe 5. plenarnega sestanka centralnega komiteja komunistične partije Makedonije: „Ideološko delo stranke med našimi delavci mora iti za tem, da jih osvobodi vpliva vere in misticizma...“

⁹ Objavljeno v „L'Osservatore Romano“, 14. 1. 1953.

g) V Sarajevu je poročal časopis „Oslobodjenje“ 13. 9. 1952, da je bila na strankinem sestanku v Foči in Kiseljku izrečena tožba, da nekateri strankini člani mislijo, da jim je udeležba pri službi božji dovoljena, ker je to z ustavo naše dežele in po zakonu vsem državljanom zajamčeno. Ti ne upoštevajo, da so partijci nositelji napredka, da morajo biti med prvimi v boju zoper praznoverje in primitivizem in zoper preostanke reakcije.

h) V Ljubljani je napisal „Slovenski poročevalec“ 13. 9. 1952 poročilo o strankinem sestanku v Gorici: „Govorilo se je o nujnosti boja zoper versko mračnijaške predsodke, predvsem zoper duhovnike, ki take predsodke goje...“

i) „Ljudska pravica“, organ komunistične partije Slovenije, je 16. 2. 1952 izjavila, da komunistu ni dovoljeno hoditi v cerkev in prisostvovati verskim ceremonijam in ne sklepati zakona pred duhovnikom in svoje otroke pripustiti h krstu. Komunizmu je vera opij za ljudstvo...

Te maloštevilne navedbe, ki so samo vzorec za neštete in povsod enake protiverske napade, ki jih je dnevni tisk poln, se ujemajo s Statutom unije komunistov Jugoslavije, ki izjavlja: „Pripadnost Uniji komunistov Jugoslavije je nezdržljiva s pripadnostjo veroizpovedi in udeležbo pri verskih obredih...“

Ne med zadnjimi je maršal Tito zastopnikom Kongresa profesorskih, vzgojiteljskih in učiteljskih združenj Jugoslavije izjavil: „Vem, da se v inozemstvu očita, da mladino odtujujemo Bogu in Cerkvi. Mi pa ne moremo dopustiti, da bi se ti ljudje vdajali praznoverju, kajti vse to je praznoverje. Zoper to se moramo boriti...“ (Borba, 30. 4. 1952).

Nekako eno leto pred Titovim prelomom s kominformom je bilo mogoče ugotoviti marsikak znak pomirjenja na cerkvenem področju in nekakšno prizadevanje vlade, da bi se izogibala novih odprtih sporov s Cerkvijo. Pregarjanja se zaradi tega niso ustavila. Cerkvi prizadeta škoda se ni popravila in zatrta svoboda ne vrnila. Vsekakor je začela vlada vpeľjevati neko previdnost, ne da bi pri tem imela uspehe, da bi Cerkvi ne dajala povoda za nadaljne pritožbe. Ker odnosi med državo in Cerkvijo niso temeljili v ideološki spremembi, so bila popuščanja zgolj taktične narave in niso nudila nobene gotovosti, da se bodo upoštevala ali brez razlikovanja izvajala. Glavni cilj jugoslovanskega komunizma je ostal naobračba dialektičnega materializma na vsa življenjska področja, v številni tudi vero.¹⁰

Naslednje propagandistične kretnje popuščanja se dajo navesti: Možnost v letih 1950—51 imenovati 6 novih škofov; dovoljenje zasesti župnije z duhovniki, ki jim je bilo to doslej od države prepovedano; dovoljenje za popravo nekaterih cerkva in župnišč; svoboda oskrbeti si inozemske podpore za vzdrževanje semenišč, ki niso bila razpuščena; promocijska pra-

¹⁰ Primerjaj k temu poročilo, ki ga je podal teoretik jugoslovanskega komunizma, Milovan Djilas, na II. plenarnem sestanku centralnega komiteja v „Komunistu“, IV, šte. 1 (1950).

vica teološke fakultete v Zagrebu;¹¹ amnestija 1. 1. 1951 za 11.000 jetnikov, ki so je bili pa le maloštevilni duhovniki deležni; 1949 dovoljenje — prvič po letu 1946 — tiskati molitvenike in en katekizem v omejeni nakladi; Redovne sestre so v nekaterih krajih spet mogle pričeti s skupnim življenjem in se v redovni obleki prikazati na ulici. V Bosni in Hercegovini, predvsem v Sarajevu, so dobile nekaj samostanov nazaj. V drugih deželah se ni več tako javno kot prej nasprotovalo verouku in marsikak nov vero-učitelj je mogel dobiti vladno dovoljenje za poučevanje.

Maršal Tito je poskušal rešiti tudi vprašanje nadškofa Stepinca, ko je ponudil sv. stolici njegovo oprostitev pod pogojem, da zapusti državo; Ker ta poskus ni uspel, mu je bila ječa 5. 12. 1951 spremenjena v „pogojno svobodo“. (Osservatore Romano, 9/10. 7. in 7. 12. 1951).

Vse to je napovedalo prehod preganjanja iz nasilne v mirno fazo. Računalo se je s časom, ko se bo moglo pričeti z „metodo“. Odtujitev množic veri je ostal jugoslovanskemu komunizmu brezpogojni cilj. Odslej se je preskušal sistem, udariti pastirja, da bi se razpršile črede. Tudi ideološko šolanje mladine je bilo pojačano. („La civiltà cattolica“, 1950, I.).

V prvih štirih letih prevzema komunistične oblasti ni manjkalo množičnih ideoloških frontalnih napadov zoper vero in Cerkev. V prvi fazi so komunisti Cerkvi zvezali roke na podlagi številnih odredb. Zatrli so ves njen tisk in vse njene socialne ustanove. Podjarmili so si jo gospodarsko, na vse načine ovirali dušno pastirstvo, preprečevali državljanom izpolnjevanje njihovih verskih dolžnosti, zapirali duhovnike in vernike in jih obsojali na smrt.

Po letu 1949 se je začela metodična gonja za razkristjanjenje ljudske duše. V prvi vrsti naj bi se mladina odtujila Bogu in veri.¹² Začela se je konstruktivna veri sovražna faza, dočim je v prejšnjih letih veljala destruktivna.

¹¹ Z dekretom 29. 1. 1952 in s podpisom predsednika vlade Ljudske republike Hrvaške je bil teološki fakulteti v Zagrebu odvzet uradni visokošolski značaj. Nekaj dni za tem je izdala enak odlok vlada Ljudske republike Slovenije za teološko fakulteto na ljubljanski univerzi. Ko sta obe fakulteti izgubili državni značaj, sta morali poskrbeti za obstoj iz lastnih sredstev. Komunistična taktika je bila prozorna: Fakultete, ki so odvisne od državnih sredstev, se podrede pogojem, ki jih stavi država. Dejansko je država še naprej subvencionirala ljubljansko fakulteto, čeprav ni v nobeni zvezi z univerzo, ker so njen dekan dr. Stanko Canjkor in nekateri profesorji poštepevali cirilmetodijsko društvo (CMD). Komunistična vlada je s tem dosegla dvoje: Mogla se je ponašati, da podpira katoliško fakulteto izven okvira univerze, in trditi, da ima sebi vdane profesorje.

¹² Za zgled različnih po času si sledečih in notranje povezanih preganjanj, ki jih je zgodovina cerkvenega boja v Jugoslaviji tako polna, naj navedemo eno iz leta 1952. Radio in tisk, predvsem, kar je bilo določeno za mladino sta pripravila sistematično propagando zoper vsako vero, ki sta jo prikazovala kot izključno iznajdbo kapitalizma za izkoriščanje ljudi, kot bedasti mysticizem, praznoverje in mračnjaštvo. Govorilo se je na nesramen

Po ponovni gospodarski utesnitvi Cerkve so 1952 komunisti poskusili duhovnike prisiliti, da bi se izjavili za vladu in sprejeli ukrepe preganjanj. Do skrajnosti so nadzorovali svobodo bogoslužja in pospeševali med duhovniki „spontano gibanje“ za naklonjenost režimu.¹³

način o molitvi, o zakramentih in čudežih, o krščanski „mitologiji“ in o grehih Cerkve.

„Oslobodjenje“, organ Ljudske fronte bosansko-hercegovaške republike, je pričel napad v številkah z dne 29. in 30. 1.; v začetku februarja so sledili „Pobjeda“, organ Črnogorske ljudske fronte, „Naprijed“, tednik hrvaške komunističke partije (8. in 15. 2.). „Ljudska pravica“ (16.2.) in v marcu „Nova Makedonija“, organ Makedonske fronte. Pridružile so se „Knjižne novine“ (literarni list), „Trideset dana“ v Beogradu, „Voce del popolo“ na Reki in „Svobodna Dalmacija“ v Splitu. Vodilni so bili časopisi in sicer ne slučajno, kot pripominja Cavalli v „La Civiltà cattolica“, 1952, II., str. 135—149, ki so v inozemstvu skoro popolnoma nepoznani. Na ta način so hoteli doseči narod, ne da bi vzbudili pozornost zapadnega sveta, v trenutku, ko so hoteli svet prepričati, da je verski boj legenda, ki so si jo izmislili v Vatikanu. V bistvu ne prinašajo časopisi nič drugega kot opisovanje tega, kar je neki Kangrga v omenjenem „Naprijedu“ z vso jasnostjo napisal: „Vera je največja poguba človeštva.“ Treba jo je pobijati z vsemi sredstvi. V nekaterih deželah se tovrstne gonje ponavljajo večkrat na leto.

Meseca april in maj 1952 sta bila v tem pogledu posebno izdatna. Tako „Politika“ v Beogradu (5. in 21. 5.), „Nedeljne informativne novine“ v Beogradu (4. 5.), „Republika“, Beograd, 6. 5.; „Vjestnik“, Zagreb, 9. in 18. 5.; „Partijski radnik“, list srbskih komunistov (15.5.); „Borba“, Beograd, 27. 5.; „Slovenski poročevalec“, Ljubljana, 11. 5. 1952.

¹³ Maršal Tito se nj pomišljal 14. 9. 1951 v Mostarju izjaviti: „Jugoslavija ni socialistična dežela, ki misli vero z odredbami zatreti. Vere, ker je zasebna zadeva, ni mogoče uničiti po upravni poti. Duhovniki se morajo s svojimi verskimi zadevami ukvarjati, a od njih se zahteva, da se ne pečajo s politiko in da ne razširjajo religioznega fanatizma.“ „Borba“, 15. 9. 1951. Zadnja dva stavka imata za zapadna ušesa enoumen pomen, na kraju samem pomenita, da je prepovedano nasprotovati brezbožni propagandi.

(Nadaljevanje)

SPOMINSKO LETO

Kmalu bo poteklo 15 let od vetrinske tragedije. Bataljoni SNV so bili z zvijačo vrnjeni v roke komunistom, ki so jih najprej grozno mučili po raznih taboriščih, potem pa jih zverinsko pobili in zmetali v kraške jame in trboveljske rudnike. Razumljivo je, da svet o tej naši narodni nesreči noče veliko slišati: Ameriška vojaška politika je pahnila v sužnost našo domovino, Angleži

pa so s svojimi „častnimi“ obljubami o Italiji izdali v smrt našo vojsko. To v nas nikakor ne sme zmanjšati pomena te velike žrtve. Drugačni ljudje smo in znamo ceniti tiste, ki so branili naš dom in našo vero. Res je, da jih je nekaj tudi med nami, ki so na to pozabili, smo pa še vedno ostali tudi taki, ki visoko cenimo žrtev svojih bratov. Vemo, kaj so nam bili, vemo tudi, kako strašne smrti

so umirali za svojo idejo. Zato njihovo idejo cenimo in jo hočemo ohraniti ne samo v svojih srcih, ampak tudi v srcih drugih. Da bomo to v tem večji meri dosegli, glavni odbor ZSPB želi, naj bo letošnje leto **spominsko leto.**

Kaj hočemo s tem spominskim letom? Skušajmo storiti malo več kot druga leta. Poiščimo vse, ki še stojijo ob strani in jim povejmo, da še živimo. Združeni bomo veliko lažje izpolnili naloge, ki smo si jih postavili:

1. Oživimo spomine na naše junake, na njihovo junaško borbo, na njihovo vrnitev in smrt. Slednji od njih je žrtvoval več kot mi vsi skupaj, zato je vsakdo vreden, da v naših srcih najde vsaj hvaleen spomin. Zato pridno zbirajmo spomine, da se ohrani vsaj tisto, kar še živi v naših srcih!

2. Tudi v naše vsakdanje življenje moramo prinesiti duha njihove ideje. Svet jih mora spoznati po nas, komunistom, ki se skrivajo za vsemi močnimi frazami in maskami, moramo jasno povedati, da nismo stopili iz vrste slovenskih protikomunistov; da ne verjamemo v zmago komuni-

zma, kajti ta zmagati ne more, ker stoji na grobovih mučencev, seje laž in sovražstvo in je oprt le na teror brezvestnih krvnikov.

3. Z vsemi močmi se potrudimo, da bodo naše spominske proslave časten spomin našim pomorjenim bratom, boječim in slabotnim opora, komunistom klic naše zvestobe: zmagali ne boste!

4. Ne pozabimo naših invalidov, ki so žrtvovali svoje zdravje, ko so goreli naši domovi in smo bili mi sami v nevarnosti. Darujmo zanje kak dolar, ko sami ne morejo delati. Ne dopustimo, da nam bodo v svojem razočaranju mogli očitati: Toliko smo žrtvovali, zdaj nas nihče ne pozna!

Vse to naj nas še tesneje poveže med seboj, da bomo tudi v tujini ostali eno, kakor smo bili v tistih usodnih dneh doma. Ne omahujmo, ampak jasnih oči glejmo v bodočnost. Ko je naš pokojni škof zvedel za usodo domobrancev, se mu je zatresel glas, takoj nato pa je dejal: „Zdaj se nič več ne bojim za slovenski narod!“ Tako tudi mi — naši pomorjeni so naša žalost, so pa tudi naš ponos in naše veliko upanje.

S.P., Kanada

DA SE POZNAME

„Niso proti veri...“

Kdo še ni slišal trditve komunistov, da niso proti veri, in da v Sloveniji obstoja popolna svoboda vere? Ugovore duhovnikov in vernikov označujejo s „farško propagando“ proti ljudski oblasti.

Tisočkrat so že dokazali, da je vse njihovo zatrjevanje le grda laž.

Koliko je ta „svoboda vere“ vredna, je v zadnjem času jasno poka-

zal tudi učitelj v Mengšu. Ko so zvedeli ljudje za smrt škofa Rožmana, je svoje učence po pouku obdržal v šoli in jim dve uri govoril proti veri.

Brez oken

V svojem načrtnem „gospodarstvu“ so komunisti doma naložili davek tudi na okna. Posledica tega je, da ljudje okna zazidujejo.

Najbrž nočejo videti „svobode“, ki se kaže povsod!

IZ DRUŠTVENEGA ŽIVLJENJA

Novi odbor v Torontu sestavljajo: predsednik Pleško Stane, odborniki Rudi Resnik, dr. Viktor Antolin, Ciril Preželj, Lojze Rigler, Franc Koščak.

Novi odbor v Clevelandu: predsednik Rado Menart, podpredsednik Ivan Hočevar, tajnik Lojze Drobnič, zapisnikar Hinko Zupančič, blagajnik Viktor Tominc, referent za Vestnik Lojze Bajc, referent za gospodarstvo Tone Oblak.

Spremembe v glavnem odboru: zaradi obolelosti je bil primoran izstopiti dosedanji zgodovinski referent Zdravko Novak. Na njegovo mesto je stopil začasno Jaka Žakelj, ki prosi, naj vsi borci pošiljajo vse dopise na glavno tajništvo. Novaku Zdravku želimo vsi borci skorajšnje okrevanje.

Februarska pošiljka socialnega referenta pri glavnem odboru ZSPB je obsegala naslednje: v Avstrijo in Švico (petim invalidom) 125 dolarjev, v Slovenijo 20, v Argentino skupno 45 in v Avstrijo še posebej 10; skupno 225 dolarjev.

V Milwaukeeju je imelo društvo Triglav, v sklopu katerega se nahajajo zastopnik in člani ZSPB, svoj letni občni zbor, na katerem je bil izvoljen za predsednika Karel Kveder.

Glavno tajništvo ZSPB poroča:

DENARNI PRISPEVKI ZA INVALIDNI FOND

(Nabrano od občnega zbora, septembra 1959 do vključno 20. februarja 1960):

Krajevni odbor v Montrealu	\$	35.—	
Kozina (Montreal)	"	2.—	
Ga. Pfeifer (Cleveland), mesto venca na grob svojemu možu	"	10.—	
Grabar Janez (Rochester)	"	5.—	
Lovšin Frank (Cleveland)	"	2.—	
Krajevni odbor v Clevelandu (izkupiček druž. večera jeseni 1959) ..	"	300.—	
Družina Hren (Cleveland) mesto venca na grob škofu Ražmanu ..	"	10.—	
Kolman Ludvik (Milwaukee, Wisc.)	"	10.—	
Kadunc Marija (Milwaukee, Wisc.)	"	10.—	
Rev. Janez Sušteršič (Eveleth, Minn.)	"	20.—	
Krajevni odbor v Guelphu: Šifrer Janko	\$	1.—	
Gorjup Jože	"	2.—	
Gorjup Tone	"	2.—	
Petrič Lojze	"	2.—	
Petrič Tone	"	2.—	
Lesar Tone	"	3.—	
Dolšek Viktor	"	10.—	" 22.—

Kot odziv na v Ameriški Domovini objavljeni članek socialnega referata:

Martin Bolko (Cleveland)	"	10.—	
Msgr. Matija Škerbec (Cleveland)	"	10.—	
Rev. Jože Cvelbar (Cleveland)	"	10.—	
Erznožnik Karel (Cleveland)	"	3.—	
Edi Gobec (Columbus, O.)	"	2.—	
Margaret Smole (Parma pri Clevelandu)	"	10.—	
Alojz Galič (Milwaukee)	"	10.—	
Planinšek (Cleveland)	"	2.—	
Ana Opekar (Cleveland)	"	1.—	

Krajevni odbor v Milwaukee: Mejač Franc	\$ 10.—	
Jakuš I	" 10.—	
Ivan-Rok Kunovar	" 5.—	
Ostali člani	" 15.—	" 40.—
Bivši odbor za organiziranje vsakoletnega spominskega romanja na Chardon Rd., Cleveland (ing. Sodja)	"	59.65
Krajevni odbor v Torontu: Rudj Kus	\$ 10.—	
Martin Zakrajšek	" 6.—	
Jože Kastelic	" 5.—	
Angela Genorja	" 3.50	
Viktor Zakrajšek	" 1.—	
Milan Erčulj	" 1.—	
Janez Skubic	" 1.—	" 27.50
Krajevni odbor v Clevelandu (izkupiček predpustnega zabavnega večera, januarja 1960)	"	450.—
Krajevni odbor v Milwaukee, Slovensko kulturno društvo Triglav, (čisti dobiček predpustne zabave društva „Triglav“)	"	100.—
Razni posamezniki:		
Jakopič Marijan (Cleveland)	" 2.—	
Babič Lojze (Rochester, N. Y.)	" 2.—	
Starin Franc (Rochester, N. Y.)	" 0.50	
Hren Ignacij (Cleveland, O.)	" 5.—	
Slemc Franc (Cleveland, O.)	" 5.—	
Skupno ...	\$ 1.175.65	

Ob tej priliki se glavni odbor ZSPB ponovno od srca zahvaljuje vsem krajevnim odborom in posameznikom, ki so tako velikodušno prispevali za naše invalide. Vsem naj velja naš iskreni Bog plačaj!

Za glavni odbor ZSPB:

Branko Pogačnik, socialni referent

Jože Lekan, glavni tajnik

DSPB v Argentini je izdalo v spomin vseh žrtev komunistične revolucije in ob 15-letnici vetrinjske tragedije album dveh plošč pod naslovom JUNAKOM V SPOMIN. Na ploščah, pri katerih snemanju so peli v Argentini živeči domobranci, bodo naslednje pesmi: SPB — 1: Moja domovina, Naj čuje nas, Mi, legionarji, Delaj, delaj, dekle pušelj — SPB — 2: Mi slovenski smo vojaki, Slovenski domobran, Vojaški boben, Gozdnič je že zelen. — Petje spremlja delno orkester. Plošče so na prodaj v upravi Vestnika, Ramón Falcón 4158, dalje pa tudi na vseh mestih, kjer so bile že doslej v prodaji druge slovenske plošče.

DSPB v Argentini bo priredilo veselico v prostorih kluba Excelsior v Santo Lugares najprej 13. avgusta in potem 15. oktobra. Na obeh bo nastopil orkester Moulin Rouge. S čim večjo udeležbo bomo podprli namene društvene delavnosti — zato pridite in pripeljite svoje prijatelje s seboj.

Jugoslovensko kulturno društvo Zbor je priredilo v nedeljo, 8. maja Jurjevanje, na katerega so bili povabljeni tudi predstavniki DSPB v Argentini.

Ob 5. slovenskem dnevu v Buenos Airesu, ki ga sleherno leto prirejajo na Belo nedeljo vse slovenske organizacije v Buenos Airesu pod vodstvom Društva Slovencev, so sodelovali tudi člani sedanjega odbora DSPB, katerim je bila prepuščena v oskrbo stojnica s klobasami, krvavicami, čevapčiči in podobnim. Po mnenju navzočih se je DSPB s svojimi člani odlično odrezalo. Podrobno poročilo bo dalo Društvo Slovencev.

UREDNIKOV BUNKER

Zdaj smo k sreči toliko napredovali, da lahko vsem naročnikom in bralcem sporočimo veselo novico, da bo revija redno prihajala med nje. Dosedanje težave so bile predvsem tehničnega značaja: v prejšnjem tiskarskem posloplju niso bile vse naprave pod eno streho, v sedanjem pa je bilo treba nekaj strojev nadomestiti in modernizirati. Kljub najboljši volji tiskarne je prišlo do zamud, ki so jih bralci izven Argentine najbolj občutili. Včasih pa se zamuda zgodi tudi tako, da pričakovani tekst ne pride do časa, mora pa priti v številko, ki je že skoraj vsa v tiskarni postavljena. Vsekakor velja — potrudili se bomo, da bo Vestnik odslej naprej tako reden kakor redno za vsakim zadnjim v mesecu pride prvi dan naslednjega.

Vse bralce prosimo, da uredništvu pošiljajo izrezke iz časopisov, revij, izpise iz knjig, katerih omemba bi se jim zdela potrebna v reviji. Razumeti morate, da pri ameriškem življenju velikokrat ni mogoče biti o vsem

„na tekočem“. — Ze vnaprej vsem hvala lepa.

Vse, ki jih bodo v Vestniku objavljeni teksti nagnili k temu, da mu bodo odgovarjali v kaki drugi reviji ali časopisu, prosimo, da dotični izvod revije ali časopisa dostavijo uredništvu.

Uredništvo prosi vse sodelavce, da svoje prispevke podpišejo, ako je le mogoče, z začetnimi črkami imena in priimka, kajti le tako pridobe objavljene stvari na vrednosti.

Z objavljanjem zgodovinskega gradiva k posameznim obdobjem je treba nadaljevati. Zato uredništvo prosi vse žive priče posameznih dogodkov za dostavo gradiva odn. za dostavke ali pojasnitve k že objavljenemu. Še posebej pa prosi vse komandirje čet, poveljnike posameznih edinic in vse merodajne, da dostavijo svoje spomine uredništvu, kajti o nas in naši borbi se bo v zgodovini pisalo samo toliko, kolikor bomo sami k njej prispevali. Sajetov „Belogardizem“ je tako plehek, da bi bila naša zgodovinska krivda, ako bi služil za osnovo bodočim zgodovinarjem.

Vsebina: Poslanica dr. Kreka za 2. junij — Kdo bo koga? (E. Rigler) — Odmevi Hruščevega obiska (nk — Kanada) — Dr. Kuharjevi govori iz Londona — Nomesto kritike (P. R.) — Cerkev v Jugoslaviji (Pavel Slapar) — Spominsko leto (S. P. Kanada) — Da se poznamo — Iz društvenega življenja — Urednikov bunker.